

Ingrid Elnan

Idrett for alle?

Studie av funksjonshemmedes idrettsdeltagelse og fysiske aktivitet

Ingrid Elnan

Idrett for alle?

**- Studie av funksjonshemmedes idrettsdeltagelse
og fysiske aktivitet**

NTNU Samfunnsforskning AS
Senter for idrettsforskning

Trondheim, september 2010

 Samfunnsforskning AS Senter for Idrettsforskning		<h1>Rapport</h1>	
Postadresse: NTNU Dragvoll 7491 Trondheim Besøksadresse: Dragvoll Allé 38 B Telefon: 73 59 63 00 Telefaks: 73 59 62 24 E-post: kontakt@samfunn.ntnu.no www.ntnusamfunnsforskning.no/ Foretaksnr. NO 986 243 836 MVA		TITTEL: Idrett for alle? - Studie av funksjonshemmedes idrettsdeltagelse og fysiske aktivitet	
RAPPORTNR. 2010		FORFATTERE Ingrid Elnan BILDER OG LAYOUT Jusing design & Nils Petter Aspvik	
GRADERING Åpen		OPPDRAGSGIVER Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité	
ISBN 978-82-7570-223-2		PROSJEKTNR. 2148	ANTALL SIDER OG VEDLEGG 68
PRIS		PROSJEKTLEDER Jan Erik Ingebrigtsen	KVALITETSSIKRET AV Jan Erik Ingebrigtsen
SAMMENDRAG <p> Visjonen for statlig idrettspolitikk er idrett og fysisk aktivitet for alle. I <i>Handlingsplan for fysisk aktivitet 2005-2009</i> fastslås det at ved å gi idretten arbeidsbetingelser som gjør den i stand til å drive sin primæraktivitet, kan samfunnets ønske om helse for befolkningen ivaretas. En åpen og inkluderende idrett er valgt som hovedmål for idrettspolitikken 2007-2011, og integreringen av funksjonshemmede befester målet om idrett for alle. Likevel tyder det på at funksjonshemmede i mindre grad enn funksjonsfriske deltar i idretten. </p> <p> Som forskningsområde er ikke fysisk aktivitet grundig nok undersøkt i Norge. En av gruppene vi har spesielt lite kunnskap om er funksjonshemmede. I denne rapporten er det gjort litteratursøk etter forskning som omhandler funksjonshemmedes fysiske aktivitet. </p> <p> Litteratursøket viser at forskningen på mange områder er mangelfull. En gruppe som har fått spesielt lite oppmerksomhet er utviklingshemmede. Noe som er relativt godt kartlagt er fysiske barrierer for funksjonshemmedes deltakelse i aktivitet i fritid, skole og idrett. Barrierer for deltakelse er mangel på tilgjengelighet, informasjon, transport, ledsagere og nødvendige hjelpemidler. I tillegg kommer sosiale barrierer som manglende kunnskap, fordommer hos omgivelsene og undervurdering av kompetanse. </p> <p> I dag erkjennes fysisk aktivitet tidlig i livet å være av betydning for en fysisk aktiv livsstil som voksen. Da er det bekymringsfullt at det ikke finnes retningslinjer som sikrer funksjonshemmede deltakelse i fysisk aktivitet i skolen. Læreres manglende kunnskap er en faktor som bidrar til å ekskludere funksjonshemmede fra fysisk aktivitet. </p> <p> Selv om vi har kunnskap om de fysiske barrierene for funksjonshemmedes deltakelse, finnes det få forslag til konkrete forbedringer og beskrivelser av velfungerende eksempler. Avslutningsvis i rapporten er det derfor valgt å peke på utfordringer som kan bidra til å bedre funksjonshemmedes muligheter til en fysisk aktiv livsstil. En forutsetning for å bryte ned barrierene er at det tas en diskusjon om samfunnet godt nok legger til rette for like muligheter til fysisk aktivitet uavhengig av funksjonsnivå. Hvis ansvaret for barrierene kan knyttes til samfunnsnivå, vil det være vanskelig for idretten som frivillig organisasjon å lykkes med integreringen. </p>			
STIKKORD	NORSK		ENGELSK
	Funksjonshemmede		Disability
	Idrett		Sport
	Fysisk aktivitet		Physical activity

Forord

Etter at Norges Handikapidrettsforbund (NHIF) i 1994 tok initiativ til at funksjonshemmede skulle integreres i den ordinære idretten, vedtok Idrettstinget i 1996 å starte en prosess med dette som mål. Som første steg ble Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund (NFI) opprettet som eget særforbund for å drive prosessen fremover. Etter at alle særforbundene fattet vedtak om å organisere idrett for funksjonshemmede, gjorde NFI endelig vedtak om oppløsning 1. september 2007. Den organisatoriske delen av integreringsprosessen ble fullført med en virksomhetsoverdragelse til NIF og NFIs oppløsning 1. januar 2008.

Målsettingen med full integrering, der de ulike organisasjonsleddene har ansvar for tilbudet, er blant annet at det skal resultere i flere og bedre tilbud til funksjonshemmede i deres nærmiljø. I idrettspolitisk dokument (2007-2011) understrekes NIFs visjon om "idrett for alle", hvor en åpen og inkluderende idrett er valgt som hovedmål for idrettspolitikken. Selv om det organisatoriske nå er på plass, må det påpekes at arbeidet de neste årene blir viktige for om reformen kan ses på som vellykket.

Tingperioden fra 2007 til 2011 går mot slutten og arbeidet med idrettspolitisk dokument for tingperioden 2011 til 2015 er godt i gang. Tiden er inne for å gjøre opp en status på hvilke fokusområder som blir viktige de neste fire årene ut i fra målsettingen om flere funksjonshemmede i aktivitet i idrettslagene. I denne rapporten er det samlet kunnskap om funksjonshemmedes fysiske aktivitet. Kunnskapen som presenteres er hovedsakelig studier som er gjort i Norden på fysisk aktivitet i skole og fritid, trening og rehabilitering og i idretten. Systematisering av kunnskap om fysisk aktivitet for funksjonshemmede vil også bidra til en systematisering av manglende kunnskap på området. Rapporten viser blant annet at det er gjort mye god forskning på fysisk aktivitet for funksjonshemmede i skolen, mens det på områder som fritid, trening og i idretten mangler kunnskap.

Vi håper rapporten er interessant for alle som jobber med eller er engasjert i idrett og aktivitet for funksjonshemmede. Vårt mål med rapporten var å få en oversikt over forskning som er gjort på fysisk aktivitet for funksjonshemmede som kan gi en plattform i planverket for det videre arbeidet med å skape mer og bedre aktivitet for funksjonshemmede, i norsk idrett og på andre arenaer. Vi håper også at den vil gi inspirasjon til mer forskning på området!

Norges idrettsforbund, september 2010

Innhold

Sammendrag	7
1. Innledning	9
2. Litteratursøk	11
3. Hva er en funksjonshemning?	13
3.1 Fysisk funksjonshemning	13
3.2 Utviklingshemning	13
4. Internasjonale studier	15
5. Nordiske studier	17
5.1 Skole og fritid	17
5.1.1 Skole	17
5.1.2 Fritid	19
5.2 Trening og rehabilitering	20
5.2.1 Faktorer med betydning for fysisk aktivitet	20
5.2.2 Medfødt vs. ervervet funksjonshemning	20
5.2.3 Hjelpemidler til aktivitet	21
5.2.4 Treningssentre	22
5.2.5 Rehabilitering	22
5.3 Idrett	23
5.3.1 Funksjonshemmedes deltakelse	23
5.3.2 Forutsetninger for deltakelse.....	24
5.3.3 Idrettens sosiale mekanismer	25
5.3.4 Integrasjon.....	25
5.3.5 Holdninger til idrett for funksjonshemmede	28
5.3.6 Medias framstilling av idrett for funksjonshemmede.....	28
5.3.7 Framtid.....	29
6. utfordringer	31
6.1 Fordeling av ansvar	31
6.2 Idretten: en attraktiv arena for funksjonshemmede	31
6.3 Informasjon	32
6.4 Aldersgrense for hjelpemidler og tilgjengelige ledsagere	32
6.5 Fysisk aktivitet i skolen	33
Litteraturliste	35
Vedlegg 1	45
Vedlegg 2	47

TABELLOVERSIKT

Tabell 1: Søk i SPORTDiscus etter internasjonale studier om funksjonshemning og fysisk aktivitet/idrett/kroppøving.....	15
---	----

Vedlegg 1:

Tabell 2: Søk i Bibsys etter nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet/idrett/kroppsøving.....	45
---	----

Tabell 3: Søk i googlescholar etter nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet/idrett/kroppsøving.....	45
--	----

Tabell 4: Søk i SPORTDiscus etter nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet/idrett/kroppsøving.....	45
--	----

Vedlegg 2:

Tabell 5: Nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet i skolen.....	47
--	----

Tabell 6: Nordiske studier om funksjonshemmede og fritid.....	50
---	----

Tabell 7: Nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet.....	52
---	----

Tabell 8: Nordiske studier om funksjonshemmede og rehabilitering.....	56
---	----

Tabell 9: Nordiske studier om funksjonshemmede og idrett.....	60
---	----

Tabell 10: Nordiske studier om funksjonshemmede og integrering i idrett.....	65
--	----

Sammendrag

Visjonen for statlig idrettspolitik er idrett og fysisk aktivitet for alle. I *Handlingsplan for fysisk aktivitet 2005-2009* fastslås det at ved å gi idretten arbeidsbetingelser som gjør den i stand til å drive sin primæraktivitet, kan samfunnets ønske om helse for befolkningen ivaretas. En åpen og inkluderende idrett er valgt som hovedmål for idrettspolitikken 2007-2011, og integreringen av funksjonshemmede befester målet om idrett for alle. Likevel tyder det på at funksjonshemmede i mindre grad enn funksjonsfriske deltar i idretten.

Som forskningsområde er ikke fysisk aktivitet grundig nok undersøkt i Norge. En av gruppene vi har spesielt lite kunnskap om er funksjonshemmede. I denne rapporten er det gjort litteratursøk etter forskning som omhandler funksjonshemmedes fysiske aktivitet.

Litteratursøket viser at forskningen på mange områder er mangelfull. En gruppe som har fått spesielt lite oppmerksomhet er utviklingshemmede. Noe som er relativt godt kartlagt er fysiske barrierer for funksjonshemmedes deltakelse i aktivitet i fritid, skole og idrett. Barrierer for deltakelse er mangel på tilgjengelighet, informasjon, transport, ledsagere og nødvendige hjelpemidler. I tillegg kommer sosiale barrierer som manglende kunnskap, fordommer hos omgivelsene og undervurdering av kompetanse.

I dag erkjennes fysisk aktivitet tidlig i livet å være av betydning for en fysisk aktiv livsstil som voksen. Da er det bekymringsfullt at det ikke finnes retningslinjer som sikrer funksjonshemmede deltakelse i fysisk aktivitet i skolen. Læreres manglende kunnskap er en faktor som bidrar til å ekskludere funksjonshemmede fra fysisk aktivitet.

Selv om vi har kunnskap om de fysiske barrierene for funksjonshemmedes deltakelse, finnes det få forslag til konkrete forbedringer og beskrivelser av velfungerende eksempler. Avslutningsvis i rapporten er det derfor valgt å peke på utfordringer som kan bidra til å bedre funksjonshemmedes muligheter til en fysisk aktiv livsstil. En forutsetning for å bryte ned barrierene er at det tas en diskusjon om samfunnet godt nok legger til rette for like muligheter til fysisk aktivitet uavhengig av funksjonsnivå. Hvis ansvaret for barrierene kan knyttes til samfunnsnivå, vil det være vanskelig for idretten som frivillig organisasjon å lykkes med integreringen.

1. Innledning

I *Handlingsplan for fysisk aktivitet 2005-2009* fastslås det at den overordnede visjonen for statlig idrettspolitik er idrett og fysisk aktivitet for alle. Ved å gi idretten arbeidsbetingelser som gjør den i stand til å drive sin primæraktivitet, kan samfunnets ønske om helse for befolkningen ivaretas. Dette innebærer at flest mulig skal gis mulighet til å utøve idrett og fysisk aktivitet både innenfor og utenfor den organiserte idretten (Departementene 2005).

En åpen og inkluderende idrett er valgt som hovedmål for idrettspolitikken 2007-2011. Dette understreker NIFs visjon om idrett for alle (Norges Idrettsforbund og olympiske komite 2007). Med integreringen av funksjonshemmede har norsk idrett fått en organiseringsmodell som er unik i verden. Selv om det organisatoriske nå er på plass, er de neste årene viktig for om reformen kan ses på som vellykket (Norges Idrettsforbund og olympiske og paralympiske komite 2008).

I dag er det omfattende dokumentert at regelmessig fysisk aktivitet gir helsemessige gevinster, og at fritidsaktiviteter og sosial deltakelse er viktig for en optimal utvikling som menneske (Sosial- og helsedirektoratet 2004). Likevel er fysisk aktivitet et forskningsområde som ikke er grundig nok undersøkt i Norge (Søgaard m.fl 2000, Sosial- og Helsedirektoratet 2004). Flere har påpekt at funksjonshemmede er en av gruppene vi har spesielt lite kunnskap om (Søgaard m.fl 2000, Ingebrigtsen & Aspvik 2010, Saebu & Sørensen 2010). Tilpasset fysisk aktivitet anerkjennes i dag som en viktig del av behandlingen ved en rekke sykdommer og tilstander, og har stor betydning for å behandle eller kompensere for en funksjonsnedsettelse. Slik kan fysisk aktivitet øke muligheten til et selvstendig liv (Sosial- og Helsedirektoratet 2005). I tillegg handler fysisk aktivitet om verdier, livsstil og sosial tilhørighet. Dette gjelder for alle, men vil være spesielt viktig for grupper i befolkningen som i større grad kan oppleve å føle seg isolert (Sosial- og Helsedirektoratet 2004).

Denne rapporten har hovedfokus på idrett for funksjonshemmede. Likevel vil kun en del av rapporten omhandle forskning som berører idrettsarenaen direkte. Det er valgt et bredt perspektiv på fysisk aktivitet, som betyr at aktivitet som utspiller seg på andre arenaer også blir belyst. Dette henger sammen med at funksjonshemmedes muligheter til aktivitet i for eksempel fritidssektoren og i skolen, ses på som betydningsfull for idrettsdeltakelsen.

Det brede fokuset har gjort det nødvendig å dele rapportens hovedkapittel i tre deler. Den første delen, *Skole og fritid*, omhandler fysisk aktivitet som skjer i skoleregj, og funksjonshemmedes generelle deltakelse i fritidsaktiviteter. Skolen skal i prinsippet nå alle barn, og vil dermed være en viktig arena for å gi tidlig erfaring med fysisk aktivitet. Del 2, *Trening og rehabilitering*, omhandler faktorer som har betydning for funksjonshemmedes fysiske aktivitetsnivå. Her blir også treningssentre og rehabilitering belyst som arenaer for fysisk aktivitet. I den siste delen, *Idrett*, diskuteres funksjonshemmedes deltakelse i idrett, betydning

av integreringsprosessen og idrettsarenaens tilgjengelighet for funksjonshemmede utøvere. Avslutningsvis er det valgt å peke på utfordringer som kan bidra til å bedre funksjonshemmedes muligheter til et fysisk aktivt liv.

I lesningen av rapporten kan det være interessant å ha med seg et teoretisk perspektiv på forholdet mellom funksjonshemmede og fysisk aktivitet. Tradisjonelt har funksjonshemmede blitt oppfordret til fysisk aktivitet med tanke på rehabilitering. Idrett (og spesielt konkurranseidrett) har derimot blitt ansett som upassende for funksjonshemmede. Dette kan ses i sammenheng med at idretten kan oppfattes som en arena som primært dyrker fysiske topprestasjoner. Dette gjør at idrettsarenaens tilgjengelighet ikke er lik for alle, spesielt ikke funksjonshemmede som mangler forutsetninger til å prestere på like vilkår som funksjonsfriske (Wickman 2008). French & Swain (2004) hevder at mange funksjonsfriske baserer sin oppfatning om funksjonshemmede på stereotyper som stigmatiserer den funksjonshemmede kroppen som mindreverdige og avvikende. Etersom funksjonshemmede antas å ha mangelfulle kropper, blir deres deltakelse i idrett kontroversiell (Huang & Brittain 2006). Dette gjør også idretten til en spesielt godt egnet arena for å framvise alternative bilder av funksjonshemmede. Funksjonshemmede kan gjennom sin idrettsdeltakelse transformere en kropp som ellers i samfunnet blir sett som fysisk utilstrekkelig, til en kropp assosiert med styrke, fysikk og prestasjon (Wickman 2008). Slik kan idrettsarenaen fremvise imponerende og overraskende prestasjoner av funksjonshemmede utøvere som bryter med det som mange forventer. Det er grunn til å tro at idrettsarenaens tvetydige betydning for funksjonshemmede kan gi høyst forskjellige opplevelser og erfaringer for ulike personer.

2. Litteratursøk

Som nevnt er det valgt et vidt perspektiv på fysisk aktivitet i rapporten. Derfor vil litteraturen som presenteres dekke ulike aktivitetsformer, for eksempel idrett, rehabilitering, mosjon og kroppsøving.

Litteratursøket er gjennomført i databasen Bibsys der det finnes litteratur som er tilgjengelig gjennom bibliotekene. Det ble gjort søk etter bøker, avhandlinger og artikler. I tillegg ble det gjort søk i googlescholar¹. Fordi målet var å få et best mulig bilde av situasjonen, ble det også gjort videre søk ved interessante funn; for eksempel på nettsider til idrettsforbundene, helse-sportssentre og forskningsinstitusjoner.

Fordi ønsket fortrinnsvis har vært å belyse forholdene i Norge, er det valgt å gjennomføre et systematisk litteratursøk etter litteratur fra Norden. Det er denne litteraturen litteraturtabellen (vedlegg 2) består av. All litteratur i tabellen er empirisk fundamentert. Kliniske studier som undersøker ulike treningsmetoders effekt på bestemte diagnoser er imidlertid utelatt.

Rapportens hoveddel, *Nordiske studier*, bygger i all hovedsak på studiene som er gjengitt i litteraturtabellen. I tillegg blir det trukket inn noe forskning fra andre land og også litteratur som ikke er empirisk fundamentert. Dette blir gjort for å gi et mest mulig utfyllende bilde av det som diskuteres.

Prosjektets omfang har lagt noen begrensninger for arbeidet. Det er ikke slik at all relevant forskning gjort på temaet inngår i litteraturtabellen. Sannsynligvis har ikke all litteratur vært tilgjengelig gjennom de søkene som er foretatt. I tillegg vil man se at det spesielt mangler forskning fra Finland og Island. I Norge er forskning på temaet hovedsakelig skrevet på norsk, og det kan også være tilfelle i andre land at forskningen skrives på morsmål.

Som et kvalitetskriterium var ønsket at rapporten hovedsakelig skulle baseres på empirisk forskning. Selv om dette er tilfelle, må det påpekes at prosjektets omfang ikke har gjort det mulig å gå detaljert inn i hver enkelt studie for å vurdere ytterligere kvalitetskriterier.

¹ For oversikt over litteratursøket se vedlegg 1.

3. Hva er en funksjonshemning?

Noe som har vært utfordrende med å søke etter litteratur som omhandler funksjonshemmede, er at det ikke finnes en fastsatt definisjon av begrepet funksjonshemning. Det betyr at ulike forfattere/forskere definerer begrepet forskjellig. Et teoretisk perspektiv framhever at en funksjonshemning både kan ses som en diagnose knyttet til individet (medisinsk modell) og som en tilstand som oppstår i møte med et samfunn som ikke er tilrettelagt for alle (sosial modell) (Oliver & Barnes 1998). Definisjonsproblematikken vil også gi utfordringer for NIF når de skal avgrense hvem av medlemmene som skal regnes som funksjonshemmede.

Dette er definisjonen som NIF følger i dag:

Alle i særvidretsgruppen som driver idrett, men som på grunn av varig sykdom, skade eller lyte eller på grunn av avvik av sosial art er vesentlig hemmet i sin praktiske utførelse av idretten. Dette kan være bevegelsehemmede, synshemmede, hørselshemmede og utviklingshemmede (Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komitè 2010b).

3.1 Fysisk funksjonshemning

I definisjonen til NIF blir fysisk funksjonshemmede inndelt i bevegelsehemmede, synshemmede og hørselshemmede. Disse gruppene møter ulike utfordringer når de ferdes i samfunnet. Blant annet er det vist at døve særlig kan ha vansker med kommunikasjon og sosial interaksjon, mens synshemmede gjerne har behov for assistanse (Wroldsen 1999, Riksidrottsförbundet 2003). Bevegelsehemmedes utfordringer vil være avhengig av type funksjonsnedsettelse. Mangelfull tilrettelegging er bestemmende for de barrierene personer med ulike funksjonshemninger møter.

I gjennomgangen av litteraturen ble det klart at begrepene funksjonshemning/disability hovedsakelig forstås gjennom den medisinske modellen, og at både fysiske og psykiske funksjonsnedsettelser, sykdommer, diagnoser, akutte skader, fedme og aldring blir referert til som funksjonshemning/disability. Litteratursøket resulterte i betydelig mindre litteratur som omhandlet utviklingshemmede enn fysisk funksjonshemmede. På grunn av at kunnskapen om utviklingshemmedes fysiske aktivitet er så begrenset, er det valgt å presentere denne forskningen i en egen del i påfølgende avsnitt.

3.2 Utviklingshemning

Utviklingshemmede er ikke en ensartet gruppe, men består av store ulikheter både i grad av utviklingshemning og i typer av funksjonshemning. Utviklingshemning er en varig tilstand forårsaket av en skade i hjernen, og skyldes årsaker som kan oppstå i svangerskapet, under fødselen eller i perioden fram til fylte 18 år. Utviklingshemmede er mennesker i utvikling; noen følger en forsinket normalutvikling, mens andre følger et annerledes utviklingsforløp.

Gruppen er stor og uensartet, og vil trenge stimulering, trening og støtte for å utnytte sine ressurser (Norges Idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité 2010a). I 2006 var det registrert 21.244 personer med utviklingshemning i Norge²; ca 0,45 % av befolkningen (Sosial- og helsedirektoratet 2007).

I 1961 ble det gjennomført en kartlegging av idrett for utviklingshemmede. Det viste seg å være et stort og udekket behov, og det ble satt i gang et landsomfattende idrettsarbeid ved alle landets institusjoner. Det ble blant annet utdannet instruktører og arrangert egne idrettsarrangementer (Aadland 2000). I 1988 ble det vedtatt i NIF at man skulle opprette et eget utvalg for personer med utviklingshemning; Idrett for Psykisk Utviklingshemmede (IPU-utvalget). Målet for arbeidet var å integrere idrett for personer med utviklingshemning i NIFs organisasjonsledd, slik at flest mulig kunne drive idrett i sitt nærmiljø ut fra sine forutsetninger. I 1997 stilte IPU-utvalget seg positiv til opprettelsen av NFI (Skår 2008).

Fysisk aktivitet og idrett for utviklingshemmede er et område som har fått lite oppmerksomhet i forskning og i offentlige og faglige dokumenter (Ingebrigtsen & Aspvik 2009). En av få undersøkelser som er gjort i Norge viser en sterk nedgang i deltakelsen i fysisk aktivitet fra 1989 til 2001. Deltakelsen i aktiviteter som mosjon/sport, svømming og lengre fot-/skiturer i naturen er i gjennomsnitt halvert i denne perioden (Tøssebro & Lundebj 2002). Umb-Carlsson (2008) viser til *KOM UT-prosjektet* gjennomført i Sverige og peker på at fysisk aktivitetsnivå blant utviklingshemmede var økende i perioden 1991-1995, men fortsatt ligger under nivået for den øvrige befolkningen. Ingebrigtsen & Aspvik (2009) fant i sin studie at informantene var mer fysisk aktive enn gjennomsnittsbefolkningen i Norge³. Studien viste at det var store individuelle variasjoner i fysisk aktivitetsnivå, både på trening og ellers. Til tross for mangelfull forskning, finnes det en del aktivitetstiltak for utviklingshemmede som er gjennomført og beskrevet, fortrinnsvis av NIF. Tiltakene er gjennomgående positive og tyder på at fysiske aktivitetstilbud er minst like viktige og populære blant utviklingshemmede som i gjennomsnittsbefolkningen. Dette er imidlertid tiltak som i liten grad er evaluert systematisk (Ingebrigtsen & Aspvik 2009).

² Mottakere av sosial- eller helsetjenester.

³ Det understrekes at informantene deltok i organisert idrett.

4. Internasjonale studier

Det må påpekes at dette kapitlet ikke er en fullstendig gjennomgang av all internasjonal forskning som omhandler funksjonshemmede og fysisk aktivitet. Et litteratursøk på søkeordene ”disability + sports” ga for eksempel ca. 132.000 treff i googlescholar og 14.256 treff i SportDiscus. Det høye antall treff kan ses i forhold til at begrepet disability brukes om høyst ulike tilstander.

Tabell 1: Søk i SPORTDiscus etter internasjonale studier om funksjonshemming og fysisk aktivitet/idrett/kroppøving.

Søkeord	Antall treff
Disability + ”physical activity”	3005
1990-2010	2287
1990-1994	494
1995-1999	539
2000-2004	657
2005-2010	597
Disability + ”physical activity”*	1864
Disability + sports	14256
1990-2010	9710
1990-1994	1320
1995-1999	1750
2000-2004	3437
2005-2010	3203
Disability + sports*	7940
Disability + ”physical education”	4652
1990-2010	2795
1990-1994	572
1995-1999	684
2000-2004	862
2005-2010	677
Disability + ”physical education”*	1700

* Engelsk abstract, etter 1990.

Fordi rammene for prosjektet ikke har gjort det mulig å gå detaljert inn i den internasjonale forskningen, vil dette kapitlet kun si noe om hovedtrekkene og hovedinntrykket. Sammenligner vi Norge med andre land, vil enkelte land være mer lik oss enn andre. På oppfordring

fra NIF var ønsket og fortrinnsvis rette blikket mot forskning gjort i England, Canada og Nederland. Organisatorisk er idrett for funksjonshemmede i disse landene relativt likt Norge.

Den nordiske forskningen som er gjengitt i litteratortabellen (vedlegg 2) omhandler i stor grad fysisk aktivitet og idrett med et breddeperspektiv, og påpeker gjerne barrierer som forhindrer funksjonshemmedes aktivitet. Få studier har derimot satt søkelyset på toppidrett og Paralympics. Internasjonalt kan det se ut til at det forskes mer på idrett for funksjonshemmede som konkurranse-/toppidrett. Om dette skyldes at funksjonshemmedes idrett anerkjennes i større grad som konkurranseidrett skal være usagt. Likevel kan det være slik at forskning speiler aktuelle tendenser i samfunnet. For eksempel har det blitt gjort relativt mye forskning på integrering i Norge⁴ i forlengelse av integreringsprosessen.

Ser vi konkret på et eksempel ga et søk i SPORTDiscus på søkeordene ”disability + sports” fra Canada 393 treff. Søkeordene ”disability + Paralympics” ga hele 68 treff. Dette kan ses i sammenheng med at Canada nylig arrangerte Olympiske leker og Paralympics. Likevel ser det ut til å være en tendens at det forskes mer på Paralympics og konkurranseidrett også i andre land. Internasjonalt er det også flere studier som tar for seg klassifisering av utøvere og diskuterer framtiden til idrett for funksjonshemmede i lys av teknologiske framskritt og integrert konkurranse med funksjonsfriske. I Norge er framtidsrettet forskning på dette punktet i stor grad fraværende.

Som påpekt tidligere i rapporten er det valgt å utelate kliniske studier som undersøker ulike treningsmetoders effekt på bestemte diagnoser. I Norge er det gjort en del slike studier, for eksempel i tilknytning til Sunnaas sykehus (Sunnaas sykehus 2010). Internasjonalt ser det ut til at slik forskning med konkret mål om bedring av funksjonsevne har større fokus enn i Norge. Det forskes også mer på teknisk utøvelse av idretter. Dette fordrer bruk av andre forskningsmetoder enn de som er gjennomgående i forskningen i Norge (intervju og spørreskjema). At intervju og spørreskjema er så utbredt i Norge må ses i sammenheng med fokuset forskningen har.

Generelt kan man si at begrepet disability brukes om flere tilstander enn det funksjonshemming gjør. Dette resulterer i at et søk gir fler antall treff. Samtidig finnes det naturlig nok mer internasjonal forskning enn nordisk forskning. Derfor må hovedtendensen som beskrevet her, ses i lys av at et høyt antall treff også gir et større spekter tema det forskes på.

⁴ I forhold til all forskning gjort på funksjonshemmede/fysisk aktivitet.

5. Nordiske studier⁵

5.1 Skole og fritid

I dette kapitlet belyses forskning som er gjort på funksjonshemmede i tilknytning til fysisk aktivitet i skolen og funksjonshemmedes deltakelse i fritidsaktiviteter.

5.1.1 Skole

Idealet om en felles skole for alle, har gjort at elever samles i den norske skolen uavhengig av bakgrunn og funksjonsnivå. Det store elevmangfoldet gjør det nødvendig å tilpasse undervisningen til hver enkelt. I dag er det slik at prinsippet om tilpasset opplæring på mange måter ses som en forutsetning for opprettholdelsen av fellesskolen (Ogden 2004).

Kroppsøving

Solheim (2000) har undersøkt læreres erfaring med integrering av funksjonshemmede i skolen. Til tross for at lærerne har erfaring med elever med lik funksjonshemming er det stor variasjon i hvilken grad elevene blir integrert. Grue (2001) hevder at det er lite som tyder på at det er etablert noen form for praksis eller rutiner i forhold til hvordan den norske skole møter funksjonshemmede elever. I kroppsøvingfaget varierer det mellom at elever med lik funksjonshemming overhodet ikke deltar til full deltakelse. Manglende deltakelse forklares med at elevene ikke har mulighet til å delta i aktivitetene som kroppsøvingen legger opp til, og at de derfor får alternative opplegg; trening med assistent/fysioterapeut eller noe annet enn fysisk aktivitet. Praksis er gjerne at assistenten og eleven får en krok i gymsalen der de gjør "sine ting". Lærerne opplever det som en vanskelig balansegang hvor mye av aktiviteten som skal styres etter de funksjonshemmede elevene. På noen skoler er holdningen at funksjonshemmede elever ikke bør delta i kroppsøvingen fordi det hemmer de andre elevenes utfoldelse (Solheim 2000).

I Dam & Souliès (2006) undersøkelse fra den danske skolen viser det seg at 68 % av funksjonshemmede elever er fullt deltakende i kroppsøvingen, 23 % delvis deltakende og 9 % ikke deltakende. Av de som ikke deltar er det et fåtall som er selvstendig aktive, noen deltar mer eller mindre fra sidelinjen, mens andre driver helt andre aktiviteter. Det er spesielt jenter som ikke deltar, og særskilt på høyere trinn. Disse jentene er gjerne helt eller delvis fritatt fra deltakelse i kroppsøvingfaget. Hvorfor jenter deltar i mindre grad blir ikke belyst i undersøkelsen. Lærerne forklarer årsaken til at funksjonshemmede elever ikke deltar med at de er vanskelig å inkludere. Resultatene i undersøkelsen tyder på at elever som ikke mottar spesialpedagogisk bistand i mindre grad deltar i kroppsøvingen.

⁵ Som sagt innledningsvis vil det også bli referert til noe litteratur som ikke er nordisk for å gi et mer utfyllende bilde av det som diskuteres. Litteratur som ikke er nordisk/empirisk fundamentert inngår ikke i litteraturtabellen.

Både Solheim (2000), Dam og Souliè (2006) og Souliè (2009) konstaterer at kroppsøvingslæreres manglende kunnskap er en vesentlig faktor til at funksjonshemmede ikke deltar. Den manglende kunnskapen ses i sammenheng med at faget blir nedprioritert i skolen. Lærere kan uten relevant utdanning fylle opp med kroppsøving som ekstra fag, noe som både er et resultat av og en årsak til fagets lave status. Dette betyr at det ikke er de best kvalifiserte som underviser i faget (Dam & Souliè 2006). Et annet problem er at kroppsøving er et fag som har stort forbruk av vikarer som mangler kunnskap om elevene. Dette bidrar ofte til et ensidig aktivitetsvalg, preget av tradisjonelt ballspill som gir dårlige vilkår for integrering (Solheim 2000). At lærere forklarer ekskluderingen av funksjonshemmede med at de er vanskelige å inkludere, belyser at kroppsøvingslærere mangler kunnskap om fysisk aktivitet for personer med ulike funksjonsnedsettelse og om aktiviteter som kan skape inkluderende undervisning.

I læreplanen for kroppsøving hevdes det at gode opplevelser i faget kan være med og legge grunnlaget for en fysisk aktiv og helsefremmende livsstil (Utdanningsdirektoratet 2006). Da er det bekymringsfullt at det ikke finnes føringer som sikrer alle elever deltakelse. At funksjonshemmede ikke deltar i kroppsøvingen kan få større betydning enn at de går glipp av helseeffektene av fysisk aktivitet. Grue (2001) viser hvordan segregering i skolen kan gjøre funksjonshemmede elever ensomme. Ensomheten skyldes at de blir satt utenfor i bestemte fag, men også det at de ikke får mulighet til å ta del i samme aktiviteter på og utenfor skolen som sine medelever. Grue (2001) hevder at kroppsøving kanskje ikke er det verste faget å miste kunnskapsmessig, men når det gjelder det sosiale står faget svært sentralt. Å bli satt utenfor i disse timene vil si å bli satt utenfor en fellesopplevelse som også representerer fritidens tilstedeværelse i skolehverdagen. Dam & Souliè (2006) fremhever at når eleven utelukkes fra undervisningen gjør det forutsetningene for deltakelse i friminutt og fritid vanskeligere, slik at eksklusjonen blir forsterket. Det er et paradoks at man ønsker funksjonshemmede inkludert i den ordinære skolen, samtidig som de må unnvære undervisning som potensielt kan gi bedring av funksjonsevne.

Det er viktig å merke seg at til tross for mangelfull integrering trives funksjonshemmede elever i kroppsøvingsfaget. Dette ses i sammenheng med timenes høye aktivitetsnivå og den sosiale samhandlingen som foregår (Solheim 2000). Likevel er det ingen tvil om at det er forskjell på å delta i ordinær undervisning med klassekameratene og å være på sidelinjen og gjøre "sin trening" (Bråten 2000).

Fysisk aktivitet

I tillegg til kroppsøvingsfaget vil det også være andre situasjoner i skolen som innebærer fysisk aktivitet; aktivitetsdager, turer og utflukter. Her er det stor variasjon i funksjonshemmedes deltakelse. På enkelte skoler er det en selvfølge at turene blir tilrettelagt for funksjonshemmede elever, mens andre skoler ikke følger denne linjen (Solheim 2000). Nygren (2008) hevder at friluftsdager/idrettsdager framstår som et nøkkelsymbol på om funksjonshemmede elever blir integrert. Ofte avhenger funksjonshemmedes deltakelse av at foreldrene blir med. Flere framhever at som elev var det greit å bli ekskludert på slike dager,

og heller gå på kino eller kafè med en assistent. Dette viser hvordan barn tilpasser seg den situasjonen de blir satt i. I ettertid oppleves det derimot som verdiløst at man ikke fikk delta og mistet det sosiale med klassen som disse dagene spesielt ga. Nygren (2008) påpeker at en systematisk ekskludering vil lære både eleven selv og klassekameratene at segregering av funksjonshemmede er det normale og at funksjonshemmede ikke er fysisk aktive personer. Slik vil ikke en aktivitetsdag bare være en aktivitetsdag, men vil også fortelle noe mer om hvordan skolen ser på elever med ekstra behov.

Sammenheng mellom det som skjer på skolen og i fritiden

Wendelborg (2010) fremholder at funksjonshemmede barn som deltar mye i vanlig undervisning, deltar mer i sosiale aktiviteter på fritiden enn barn som segregeres. Segregeringen får betydning ved å gi føringer for deltakelse i fritidsaktiviteter og for sosiale relasjoner med jevnaldrende. Det identifiseres et knekkpunkt i sosial deltakelse når barna blir rundt 10 år. Da endres både tilgang til og bruk av sosiale arenaer seg, samt selve samværsformen. Ofte er det slik at barn med funksjonshemninger opplever en økende distansering fra jevnaldrende i både skole og fritid etter hvert som de blir eldre.

5.1.2 Fritid

Fritiden er viktig for kontakt med andre mennesker og for utvikling av sosiale nettverk. Valg av fritidsaktiviteter avhenger av ønsker, lyster og verdier, men også av funksjonsevne (NOU 2001:22). Når det gjelder funksjonshemmedes deltakelse i fritidsaktiviteter viser det seg at mange deltar i ulike aktiviteter, men at det også er en del som har vansker med å delta (Hugaas m.fl 2009). Wendelborg (2010) påpeker at funksjonshemmede barn som i liten grad deltar i fritidsaktiviteter vil mangle erfaringer å snakke med jevnaldrende om, og vil slite med å bli god nok i noe jevnaldrende verdsetter. Det betyr at funksjonshemmede barn ikke sosialiseres tilstrekkelig på de arenaene jevnaldrende oppfatter som viktige å være sosialisert på. Ved at vektleggingen av interesse overføres mellom ulike arenaer (for eksempel skole og fritid) og mellom barna, marginaliseres barna både på skolen og i fritiden fordi de ikke behersker aktivitetene, og er lite til stede på arenaene hvor aktivitetene utspiller seg.

I en kartlegging av fritidstilbud til funksjonshemmede barn og unge finner man at barrierer for deltakelse er fysisk utilgjengelighet, mangel på økonomiske og menneskelige ressurser, transport og mangel på informasjon og kunnskap (Kunnskapsdepartementet 2008). I tillegg kommer sosiale barrierer som undervurdering av kompetanse og fordommer hos omgivelsene (Løvgren 2009).

Løvgren (2009) påpeker at deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter kan bidra til sosial integrering og følelse av tilhørighet, men også reproducere det sosiale stigmaet og ekskluderingen som mange funksjonshemmede opplever. I en undersøkelse om unge funksjonshemmede var et av hovedfunnene at majoriteten av informantene ikke oppfattet deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter som aktuelt og viktig i deres hverdag. Dette kan

reflektere tidligere negative erfaringer fra slik deltakelse, og organiserte fritidsaktiviteters svikt når det gjelder integrering. Dermed blir organiserte fritidsaktiviteter utdefinert som en arena med potensial for gode opplevelser (Løvgren 2009).

En betydelig del av forskningen som er gjort på funksjonshemmede i relasjon til fritid/fysisk aktivitet/idrett påpeker de fysiske barrierene for deltakelse. Forslag til konkrete forbedringer som kan bryte ned barrierene og beskrivelser av velfungerende eksempler er det mindre av⁶. Fremtidig forskning bør derfor ha fokus på å bidra med løsninger som kan bedre funksjonshemmedes situasjon.

5.2 Trening og rehabilitering

I dette kapitlet belyses forskning som er gjort på funksjonshemmede og fysisk aktivitet som ikke har tilknytning til idrett.

5.2.1 Faktorer med betydning for fysisk aktivitet

Saebu & Sørensen (2010) har undersøkt hvilke faktorer som har betydning for fysisk aktivitet blant funksjonshemmede. Faktorene som ble undersøkt er funksjon og funksjonshemning, miljømessige og personlige faktorer. De fant at personlige faktorer forklarte mer av variansen i fysisk aktivitet enn både omgivelsene og faktorer relatert til funksjon og funksjonshemning⁷. Å inneha identitet som en aktiv person og indre motivasjon var de faktorene som sterkest var assosiert med fysisk aktivitet. Når det gjaldt miljøfaktorer hadde tilgjengelige aktiviteter i lokalmiljøet høyest korrelasjon med fysisk aktivitet, men også tilgang til funksjonelt aktivitetsutstyr, tilpassede anlegg og god informasjon hadde betydning (Saebu & Sørensen 2010). Er det tilfelle at personlige faktorer har sterk innvirkning på aktivitetsnivået, viser det viktigheten av å sosialiseres til fysisk aktivitet og idrett på et tidlig stadium i livet. At de første erfaringene er av positiv art, vil dermed være essensielt for et videre aktivt liv. Dette er med på å understreke skolens betydning for fysisk aktivitet.

5.2.2 Medfødt vs. ervervet funksjonshemning

Når man diskuterer funksjonshemmede og fysisk aktivitet er det vesentlig å ta i betraktning at noen blir født med sin funksjonshemning, mens andre opplever å bli funksjonshemmet i løpet

⁶ Kunnskapsdepartementet (2008) kommer imidlertid i sin rapport med noen anbefalinger: ta utgangspunkt i barn og unges behov, styrk SFO og støttekontaktordningen, inkluder transport i fritidstilbudet, økt samarbeid mellom kommuner og frivillig sektor, gjøre informasjon lettere tilgjengelig; spesielt for minoritetsspråklige foreldre og oppfordre Råd for funksjonshemmede til å ha fokus på barn og unge.

⁷ Det kan antas at funksjon og funksjonshemning representerer grunnleggende faktorer som kan påvirke personlige faktorer som motivasjon, oppfatninger om selvet og oppfattet fysiske helse. Det kan også antas at miljømessige faktorer kan påvirke motivasjonen. Basert på disse forutsetningene, ble faktorene som representerer funksjon og funksjonshemning skrevet inn i første trinn av ligningen, miljømessige variabler inkludert i andre trinn, og til slutt personlige faktorer i siste trinn i regresjonen (Saebu & Sørensen 2010).

av livet. Saebu & Sørensen (2010) fant i sin undersøkelse at personer med ervervet funksjonshemning er mer aktive enn personer med medfødt funksjonshemning. Det er foreslått at dette kan skyldes at personer med ervervet funksjonshemning ofte har erfaring med fysisk aktivitet og idrett forut for funksjonshemningen (Sherrill & Williams 1996), mens de med medfødt funksjonshemning kan bli overbeskyttet av sine foreldre, noe som resulterer i mindre aktivitet (Grue 1998). Det er behov for mer forskning på forskjellen på fysisk aktivitetsnivå hos personer med medfødt/ervervet funksjonshemning, og hvilke mekanismer som eventuelt bidrar til en slik forskjell.

For personer med medfødt funksjonshemning kan man tenke seg at sosialisering til aktivitet foregår på samme måte som for funksjonsfriske, der foreldre og miljøet rundt kan legge til rette og oppmuntre barnet til fysisk aktivitet. Personer som blir funksjonshemmet på et senere tidspunkt i livet, må derimot starte opp med fysisk aktivitet på nytt etter skaden, kanskje i en helt annen form enn tidligere. Wahman m. fl (2006) har identifisert faktorer som kan bidra til en fysisk aktiv livsstil etter ervervet funksjonshemning (ryggmargsskade). De fant at fire hovedfaktorer hadde betydning: (1) kognitive strategier, (2) støttende miljøløsninger, (3) motivasjon og (4) etablering av nye referanserammer etter skaden.

5.2.3 Hjelpemidler til aktivitet

Som det påpekes i undersøkelsen til Wahman m.fl (2006) kan mangel på hjelpemidler være en hindring for aktivitet. Personer under 26 år har mulighet til å få stønad til hjelpemidler til trening, stimulering og aktivisering for å opprettholde eller bedre funksjonsevnen. Det kan også gis stønad til spesial- eller ekstrautstyr i forbindelse med leke- og sportsaktiviteter (NAV 2010). At det i dag er en aldersgrense for dette er problematisk da også mange voksne har behov for ulike typer av hjelpemidler eller tilrettelagt utstyr som ofte er langt dyrere enn vanlig sportsutstyr. Dette gjør at man kan snakke om sosial skjevhet når det gjelder muligheten til fysisk aktivitet. Lindkjølen (2004) undersøkelse viser at mange voksne funksjonshemmede har negative erfaringer med å søke støtte til hjelpemidler til fysisk aktivitet. På nåværende tidspunkt ligger det inn et representantsforslag⁸ til stortinget om å be regjeringen fjerne aldersgrensen i forbindelse med statsbudsjettet for 2011. Også i *NOU 2010: 5 Aktiv deltakelse, likeverd og inkludering. Et helhetlig hjelpemiddeltilbud* anbefales det å oppheve aldersgrensen. Friluftsliv og fysisk aktivitet er et stort politisk satsningsområde. Bedre fysisk helse hos funksjonshemmede vil være positivt for den enkelte med tanke på fysisk funksjon og sosialt liv, men det vil også være samfunnsøkonomisk lønnsomt. Det påpekes at fjerning av aldersgrensen er et skritt i riktig retning når det gjelder målsettingen om et inkluderende samfunn for alle, og at det ikke finnes faglige begrunnelser for aldersgrensen bortsett fra det rent provenymessige (Stortinget 2010). Det er på nåværende tidspunkt ikke avgjort om aldersgrensen blir opphevet. Skal man kunne snakke om en helhetlig politikk både for

⁸ Fra stortingsrepresentantene Vigdis Giltun, Robert Eriksson og Laila Marie Reiertsen.

satsningen på fysisk aktivitet i befolkningen, og for funksjonshemmedes deltakelse i samfunnet, er det imidlertid påkrevd at aldersgrensen oppheves.

5.2.4 Treningssentre

Som nevnt vil mange funksjonshemmede oppleve ulike barrierer for deltakelse i fritidsaktiviteter (Kunnskapsdepartementet 2008, Løvgren 2009). Sjöholm (2007) undersøkte tilgjengeligheten for bevegelseshemmede på syv treningssentre i Sverige. Hun fant at tilgjengeligheten var høyst varierende mellom de ulike sentrene; i snitt lav til middels høy. Undersøkelsen setter søkelys på at reell tilgjengelighet handler om mer enn kun aktiviteten som tilbys; for eksempel parkeringsmuligheter, ankomst til bygg, sanitæranlegg og treningsfasiliteter.

Saebu & Sørensen (2010) framholder at det ser ut til at funksjonshemmede bruker treningssentre mindre enn den generelle befolkningen. Det samme har også vært rapportert fra USA (Rimmer 2005). Vaage (2009) fant at de med varige helseproblemer og funksjonshemninger bruker helsestudioer mindre enn andre. Det konkluderes med at det ikke nødvendigvis er de som burde bruke treningsstudio mest, som faktisk gjør det. I Saebu & Sørensens (2010) undersøkelse tyder det ikke på at funksjonshemmede er spesielt motivert til fysisk aktivitet for helseaspekter. Forskning på personer med cerebral parese viser derimot at for mye fysisk behandling og trening med helsefokus tidlig i livet kan være uheldig for motivasjon for fysisk aktivitet senere (Jahnsen m.fl 2003).

Selv om det mangler forskning på funksjonshemmedes bruk av treningssentre i Norge, kan man tenke seg at treningssentre potensielt kan være en egnet arena for funksjonshemmedes aktivitet. Aktivitet som foregår på treningsapparater og med vekter vil være mulig for personer med ulike funksjonsnedsettelse. Dette fordrer selvfølgelig en bevisst tenkning rundt tilgjengelighet. Et annet aspekt er at treningssentre er kommersielle aktører med betalte ansatte, noe som kan sikre nødvendig assistanse til de som har behov for det. Til tross for dette tyder kunnskapen vi har i dag på at funksjonshemmede i liten grad trener på treningssentre. Det gir grunn til å spørre hvorfor treningssentre ikke appellerer til funksjonshemmede.

5.2.5 Rehabilitering

At fysisk aktivitet har gunstig effekt, har ulike rehabiliteringsinstitusjoner for funksjonshemmede tatt konsekvensen av i sitt arbeid. Både Beitostølen Helse- og idrettsenter og Valnesfjord Helse- og idrettsenter har fysisk aktivitet som en sentral del av sitt tilbud. Begge disse helse- og idrettsentrene har også egne forsknings- og utviklingsvirksomheter.

Røe m.fl (2008) gjennomførte en studie for å karakterisere mental og fysisk funksjon for brukerne på Beitostølen Helse- og idrettsenter, og for å evaluere om funksjonen ble forbedret av et rehabiliteringsopphold. Det viste seg at den mentale og fysiske funksjonen ved ankomst var

redusert⁹. Etter oppholdet forbedret funksjonen seg, der den mest markante økningen var i fysisk funksjon. Det ble ikke funnet sammenheng mellom forbedring av fysisk og mental funksjon. Kun 9 % opplevde ikke bedring av rehabiliteringen. Fysisk og mental funksjon falt fra avgang til 3 måneders oppfølging, men holdt seg over nivået ved innleggelse.

Et opphold på helsesportssenter innebærer mye fysisk aktivitet, men en varig virkning avhenger av at brukeren fortsetter aktiviteten i sitt hjemmemiljø. Ut fra dette har Beitostølen utviklet en lokalmiljømodell som jobber ut fra strategier for inkludering i fritidsaktiviteter lokalt. Målet er at senterets re/habiliteringstilbud skal bidra til å skape et grunnlag for aktivitet og deltakelse i skole og fritid for brukeren i sitt hjemmemiljø (Aasan 2007). I tilknytning til Lokalmiljømodellen ble det gjennomført et prosjekt; *Aktiv rehabilitering i fellesskap*, der deltakerne var barn og foreldre som gjennomførte et habiliteringsopphold etter Lokalmiljømodellen. I forkant av oppholdet gjorde barn/foreldre prioritering av aktivitets-/målområder ved gjennomføring av COPM (Canadian Occupational Performance Measure). Gjennomgående målsetninger var aktivitetsutprøving og å lære/forbedre en spesifikk aktivitet. Tre måneder etter oppholdet ble det gjennomført reskåring. Resultatene viste at rundt 50 % av brukerne opplevde at det hadde skjedd en positiv endring fra oppholdet startet til 3 måneder etterpå, både når det gjaldt hvordan de fikk til å utføre selve aktiviteten og hvor fornøyd de var med utførelsen (Nyquist & Hoberg 2007). Fordi effektene av fysisk aktivitet forutsetter at aktiviteten opprettholdes, er det avgjørende at rehabiliteringsopphold gir varig endring i livsstil. Derfor vil kontrollerte studier med lengre oppfølging være nødvendig for å fastslå langvarige effekter.

5.3 Idrett

Wickman (2008) påpeker at når funksjonshemmede har blitt oppmuntret til fysisk aktivitet har det tradisjonelt vært som en del av et rehabiliteringsprogram. Med integreringen av funksjonshemmede i norsk idrett har idretten som aktivitetsform blitt satt i fokus.

5.3.1 Funksjonshemmedes deltakelse

At funksjonshemning kan defineres på ulike måter gjør det vanskelig å fastslå ekstakt hvor mange funksjonshemmede som er medlemmer i idretten. Idrettsregistreringen som er oppdatert i mars 2010 viser at antall registrerte aktive medlemmer med funksjonshemninger er 10084. Fotballen er størst med 1987 registrerte, deretter følger boccia med 1455, svømming med 713 og håndball med 544. I alt 54 idretter er registrert med aktive funksjonshemmede. Det understrekes at det må tas høyde for en del feilregistreringer fra lagene (Norges Idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité 2010c). Det betyr at det per dags dato ikke finnes noen eksakt oversikt over hvor mange funksjonshemmede som er medlemmer i idretten. Dagens registreringsverktøy, idrettsregistreringen, har mange potensielle feilkilder på

⁹ I forhold til en svensk referansepopulasjon.

antall funksjonshemmede. Ønsker man å si noe om funksjonshemmedes deltakelse i idretten er det derfor behov for å utarbeide nye evalueringsverktøy.

Når det gjelder idrett som fritidsaktivitet blant barn og unge viser en undersøkelse at 65 % av unge med funksjonsnedsettelse har vært medlem i idrettslag, mot 71 % av funksjonsfriske. Imidlertid opplyses det om at utvalget er begrenset (n=230), og at man derfor må være forsiktig med å trekke generelle konklusjoner på grunnlag av resultatene (Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne 2008). Rødland (2007) har gjennomført en undersøkelse av synshemmede barn og unge der 34,7 % oppga å være medlem av en idrettsforening. Det som tydelig kom fram i undersøkelsen var forskjellen mellom gruppene ”synshemmede” og ”synshemmede med flere funksjonshemninger”. Sistnevnte gruppe gav uttrykk for at de hadde en fritid som var preget av liten omgang med jevnaldrende og dårlig tilrettelagte fritidstilbud. Til tross for mangelfull forskning, er det grunn til å tro at idretten oppleves mindre tilgjengelig for funksjonshemmede enn funksjonsfriske, og at personer med omfattende/flere funksjonshemninger opplever idretten som minst tilgjengelig.

Selv om undersøkelser tyder på at funksjonshemmede deltar i mindre grad i idretten enn funksjonsfriske, betyr det ikke nødvendigvis at de er mindre fysisk aktive. Mange bruker mye fritid til trening som har til hensikt å demme opp for de fysiologiske følgene funksjonshemningen medfører eller å bedre funksjonsevnen (Grue 2001). Dette er imidlertid trening som skjer på andre arenaer enn i organisert idrett.

5.3.2 Forutsetninger for deltakelse

Riksidrottsförbundet i Sverige gjennomførte i 2003 en undersøkelse av funksjonshemmedes idrettsaktivitet kalt *Möjligheten till motion och fysisk aktivitet– lika för alla?* Her ble det konkludert med at funksjonshemmede ikke kan drive idrett og fysisk aktivitet på like vilkår som den øvrige befolkningen. I undersøkelsen etterlyses det informasjon om fysisk aktivitet/idrett for funksjonshemmede, og det påpekes at en del funksjonshemmede overhode ikke er klar over muligheten til å drive idrett og være fysisk aktiv. Det understrekes at aktivitet forutsetter at det finnes muligheter i nærmiljøet til å få prøvd ut ulike aktiviteter. Skolen anerkjennes som en viktig arena med tanke på å presentere idrettsaktivitet for funksjonshemmede. Imidlertid har flertallet i undersøkelsen negative erfaringer med fysisk aktivitet i skoleregi.

Et hinder mange opplever for aktivitet er transport. Den gruppen som i størst grad trenger assistanse og transport er synshemmede. Synshemmede kan også ha behov for ledsagere, men det er vanskelig å få tak i ledsagere som vil være med på fysisk aktivitet. Den vanligste forklaringen på inaktivitet er tidsmangel og begrensninger knyttet til funksjonshemningen. 1/5 av synshemmede deltar ikke fordi det er vanskelig å få tak i ledsagere, mens 1/5 av bevegelseshemmede mangler nødvendig spesialutstyr (Riksidrottsförbundet 2003). Også

Jacobsen (2007) peker på mangel på transport og ledsagere som faktorer som vanskeliggjør idrettsdeltakelse.

I Riksidrottsförbundets (2003) undersøkelse var det få av informantene som konkurrerer aktivt. Flere opplever at det er vanskelig å få til levedyktige tilbud med nok utøvere, spesielt innen lagidrett. I tillegg påpekes det at transport gjør satsning på idrett vanskelig. I mange kommuner har man et begrenset antall reiser, og det umuliggjør i prinsippet konkurranseidrett på elitenivå.

5.3.3 Idrettens sosiale mekanismer

Som nevnt innledningsvis kan idretten inneha sosiale mekanismer som gjør at idrettsarenaen ikke oppfattes like tilgjengelig for alle. Noen vil hevde at idretten som symbolsk institusjon konstruerer og speiler dominante verdier som ofte privilegerer hvite, heteroseksuelle middelklassemenn og marginaliserer blant annet kvinner og funksjonshemmede (Hargreaves 2000, Schnell & Rodrigues 2001). Samtidig er det identifisert såkalte "double whammy", tilleggs-effekter, som vanskeliggjør deltakelsen ytterligere. Det som menes med tilleggs-effekter er at tilgjengeligheten blir lavere hvis du både er kvinne og funksjonshemmet (Apelmo 2007, Anderson & Wozencroft 2008, Wickman 2008). Er du også innvandrer, minker sjansen for deltakelse ytterligere. Har man et ønske og et mål om idrett for alle, er det nødvendig å reflektere over at idrettsarenaens tilgjengelighet kan oppleves ulikt. Det er behov for mer forskning som kan identifisere hvordan mekanismene opptrer og legger føringer for deltakelse.

5.3.4 Integrering

Da NIF vedtok integreringen fikk en forskergruppe fra Norges idrettshøgskole i oppgave å evaluere prosessen i perioden 1998-2003 (Sørensen m. fl 2003a). I en sammendragsrapport fra 2003 pekte de ut de mest sentrale utfordringene videre.

- 1) Det ble klart at det var behov for klarere mål og begrepsbruk som kunne fortelle hva man skulle gjøre og hvor man skulle i den nære framtid. Det manglet entydig avklarering av både handlingsrettede mål og begreper som skulle bli brukt, samt en analyse av hvilke konsekvenser konkrete handlingsmål ville få. Det ble understreket at integrasjon er et ideelt mål, men at integrering kan tjene som ledd i en prosess mot dette målet.
- 2) Kompetanse ble også utpekt som en utfordring; skulle integreringsprosessen baseres på systematisk kompetanseoppbygging eller tilfeldig frivillig kompetanse? Det ble påpekt at NIF her måtte gjøre et veivalg. Et spørsmål som ble stilt var om det var vilje og muligheter for å satse på reell, bred kompetanseoppbygging, og om det var mulig å forene dette med frivillighet.

- 3) 3) En annen utfordring var knyttet til de organisatoriske løsningene. Det ble konstatert at de måtte bli bedre da integreringsprosessen ikke var skikkelig forankret i NIFs organisasjon. Arbeidet hvilte på dette tidspunktet først og fremst på forholdsvis få personer og ildsjeler (Sørensen m. fl 2003a).

Evalueringen viste at integreringsprosessen hadde medført en generell positiv holdningsendring i forhold til funksjonshemmede, men at det fortsatt var behov for at flere særforbund og særkretser fikk arbeidet med integreringsprosessen bedre forankret i sitt organisasjonsledd. Når det gjaldt forventninger til prosessen var holdningen hovedsakelig at idretten generelt og idrett for funksjonshemmede måtte tilpasse seg hverandre, men det var også en høy forventning om at det var de funksjonshemmede som måtte tilpasse seg (Sørensen m. fl 2003b). I evalueringen ble det klart at i underkant av en tredjedel av lagene/klubbene opplevde positive effekter av integreringsvedtaket, og kun få opplevde negative konsekvenser. Det som var mest iøynefallende, var at over 60 % ikke opplevde at integreringen hadde berørt dem (Sørensen m. fl 2003c).

I rapporten pekes det på nødvendigheten av å være bevisst at ikke bare funksjonshemmede som klarer å tilpasse seg den vanlige idretten blir ivaretatt, men at det også blir sikret tilbud til de som krever mer tilrettelegging (Sørensen m.fl 2003a). Elnan (2009) fant i sin undersøkelse at utøvere opplever at funksjonsnivå avgjør potensialet for integrering, og at integreringsvedtaket fortrinnsvis gagnar utøvere som fungerer godt i idretten.

I evalueringen som omhandler NFI ble det klart at integreringsprosessen blir opplevd som viktig og riktig, men at den blir drevet fram for fort. Det hevdes at det har vært mangel på utredning av konsekvenser av integreringsvedtaket både i utgangspunktet og underveis. Også kompetanseutviklingen oppleves som mindre vellykket, og det etterlyses tydelighet i forhold til vilje og prioritering i signalene fra NIF og Olympiatoppen. Det ble også påpekt at intensjonen om ikke å endre eksisterende tilbud før de er erstattet av nye har blitt brutt (Sørensen m. fl 2003d). Oppsummert viser rapportene at det ikke har skjedd noen stor utvikling i integreringsprosessen i perioden 1999-2003 (Sørensen m. fl 2003a).

I 2008 ga Likestillings- og diskrimineringsombudet ut en rapport om likestilling og mangfold i norsk idrett. Her ble også situasjonen for funksjonshemmede undersøkt gjennom at særforbund, kretser og klubber ble intervjuet kort tid etter at NFI ble oppløst. På krets nivå og i særforbundene var forskjellen stor i hvordan og hvor mye det ble arbeidet med integrering. Den generelle bevisstheten om integrering var imidlertid høy. Det ble påpekt at det ikke er rimelig at alle idretter skal være like gode på integrering, fordi enkelte idrettsgrener har en egenart og teknisk utførelse som gjør det vanskelig. Flere forbund nevnte rekruttering som et stort problem; det er vanskelig å få kontakt og nå ut med informasjon. Problemet ses i sammenheng med sterkt personvern i Norge. Enkelte forbund antydte at det er en stor utfordring å få lagene til å ta ansvar når det gjelder integrering (Likestillings- og diskrimineringsombudet 2008). I en rapport som gjennomgår aktivitetsmidlene til barn og ungdom (post 3) fordelt via

særforbundene oppgir over halvparten av særforbundene at de bruker aktivitetsmidlene til særskilte tiltak rettet mot funksjonshemmede barn og ungdom, mens kun en av ti av lagene/gruppene sier at man har gjennomført særskilte tiltak rettet mot denne gruppen (Bergsgard m.fl 2007).

I undersøkelsen til Likestillings- og diskrimineringsombudet (2008) nevnte mange av lagene utfordringer knyttet til engasjement og kompetanse hos trenere og støttepersonell, mens økonomi sjeldent ble sett som en begrensning. Få lag har aktivt tatt initiativ i forhold til personer med nedsatt funksjonsevne, men mange er positivt innstilt og sier at hvis de får en henvendelse, vil de prøve å legge til rette. Noen antydte likevel at enkelte tilbud har forsvunnet med integreringsprosessen. Dette gjelder spesielt lavterskeltilbud. Dermed kan det se ut som at integreringen i noen tilfeller har gått utover bredden i aktivitetstilbud. Mye tyder på at tilrettelegging og inkludering oppfattes som vanskeligere for eldre utøvere enn for barn. Å ta på seg treneransvar for utøvere med nedsatt funksjonsevne antas å kreve skolering. Dette gjør det vanskelig å be folk ta på seg slike oppgaver. Transport og mangel på ledsagere blir også sett som en utfordring. Noen påpeker at idretten skal levere et aktivitetstilbud, ikke transportordninger og støttekontakter. Det oppleves at idrettens ansvar trekkes for langt, mot det som oppfattes som samfunnets ansvar. Et interessant spørsmål er derfor forholdet mellom idrettens og samfunnets ansvar, som kan relateres til spørsmålet om frivillighet vs. generelle velferdstiltak (Likestillings- og diskrimineringsombudet 2008).

Samlet viser resultatene at de tre utfordringene som ble skissert i evalueringsrapporten fra 2003 fremdeles er aktuelle. Ikke minst gjelder dette behovet for å utvikle bedre organisatoriske løsninger og punktet om at integreringsprosessen skal baseres på systematisk kompetanseoppbygning eller tilfeldig frivillig kompetanse (Likestillings- og diskrimineringsombudet 2008).

Elnan (2009) diskuterer hvordan funksjonshemmede toppidrettsutøvere opplever integreringen; om vedtaket forstås mest som et retorisk grep eller som et oppriktig ønske om endring. Dette ses i lys av at idretten får økonomiske bevilgninger fra statlig hold, og at det derfor vil være i idrettens interesse å ha et verdisett, og en praksis som går overens med den politikken staten fører (Bergsgard 2005). Informantene opplever at integreringen kan framvise idrett for funksjonshemmede på en positiv måte, og dermed bidra til å utfordre stigmatiserende stereotyper om funksjonshemmede. Håpet er at integreringen vil føre til økt normalisering og bidra til et mer nyansert bilde av personer med funksjonshemninger. Utøverne i undersøkelsen var gjennomgående positive til integreringsprosessen, men var delvis uenig om hvor godt det hadde fungert, og hvilke praktiske virkninger vedtaket hadde fått. Dette tyder på at ikke alle særforbund har klart å integrere funksjonshemmede utøvere like godt, og det antydtes at de positive virkningene i større grad skyldes enkeltpersoner enn reelle organisasjonsendringer (Elnan 2009).

Et aspekt flere pekte på er at funksjonshemmede utøvere ikke blir anerkjent til tross for at de

offisielt er integrert og presterer langt bedre enn funksjonsfriske utøvere i samme idrett. Dette erfares blant annet ved at særforbund ikke ønsker å profilere seg gjennom funksjonshemmede utøvere. Elnan (2009) fastslår at hvis det er slik at funksjonshemmede kun blir formelt integrert i særforbundene, men reelt sett ikke får anerkjennelse som likeverdige, kan de i integreringens navn risikere å bli mer usynliggjort og utdefinert enn tidligere.

I sum oppleves integreringstanken som positiv, da den legger opp til å utviske skillet mellom funksjonsfriske og funksjonshemmede. Samtidig er det klart at integreringens gode intensjoner ikke alltid følges opp i praksis. Det ser ut til at en formell integrering er nødvendig for å skape endring, men imidlertid er langt fra tilstrekkelig (Elnan 2009). Fordi integreringen på ingen måte er fullendt, vil det være behov for stadig ny forskning som belyser funksjonshemmedes situasjon i idretten. Eksempler på tema som vil være interessant å undersøke er hvem som finner seg til rette/ikke til rette i idretten og hvorfor, og hvordan funksjonshemmede utøvere opplever overgangen mellom barne- og ungdomsidrett.

5.3.5 Holdninger til idrett for funksjonshemmede

I lys av integreringen er det interessant å se på hvilke holdninger funksjonsfriske har til idrett for funksjonshemmede. På spørsmål om funksjonshemmede som driver idrett bør tilpasse seg den vanlige idretten, er 66 % er helt uenig, mens 27 % er delvis uenig. På spørsmål om idretten må finne seg i å endre sine tilbud slik at de også passer for funksjonshemmede, er 45 % helt enig, mens 30 % er delvis enig (Borg 2008). Borg (2008) påpeker at sammenlagt er ikke resultatene i undersøkelsen særlig oppløftende. Måling av holdningene har blitt gjort på flere tidspunkt, og til tross for økt politisk satsning for å bedre situasjonen for funksjonshemmede har holdningene holdt seg relativt stabile. Om noe, har folk heller blitt mer negativt innstilt til funksjonshemmede enn omvendt. Analysen viser et behov for videre forskning på dette området, da den forklarte variansen i materialet er lav.

5.3.6 Medias framstilling av idrett for funksjonshemmede

Hargreaves (2000) hevder at fordi mange funksjonsfriske ikke har personlig kontakt med funksjonshemmede, har media en stor innflytelse på det bildet som skapes. Wickmans (2008) analyse viser at den normale utøveren som framstilles i sportsmedia er funksjonsfrisk og mannlig. Dette gjør at funksjonshemmede toppidrettsutøvere blir konstruert som "noe annet"; som avvikende og annenrangs. I media presenteres idrett for funksjonshemmede gjennom et stort fokus på personens opplevelse av funksjonshemmingen og selve skaden, og mindre på rekorder, medaljer, tider og suksess. Dette gjør at idrett for funksjonshemmede handler veldig mye om funksjonshemming og lite om idrett. Etersom medias nedslagsfelt er stort, ville en alternativ presentasjon av idrett for funksjonshemmede ha et stort potensial til å utfordre stigmatiserende stereotypier og gi en mer nyansert framstilling av funksjonshemmede (Wickman 2008).

5.3.7 Framtid

Av den nordiske litteraturen gjennomgått i denne rapporten er det i liten grad funnet studier som diskuterer utviklingen/framtiden til idrett for funksjonshemmede i et konkurranseidrettsperspektiv. I internasjonal idrett har det vært debatt om funksjonshemmede utøvere som har ønsket å konkurrere med funksjonsfriske utøvere. Den mest kjente er sprinteren Oscar Pistorius. Pistorius "the Blade Runner" har amputert bena, og løper med proteser. Hans ønske om å konkurrere mot funksjonsfriske ble avslått av det Internasjonale Friidrettsforbundet (IAAF) på bakgrunn av at protesene kunne gi han urettmessige fordeler (International Association of Athletics Federations 2008). Denne avgjørelsen ble senere anket til Idrettens Voldgiftsrett, som ga Pistorius medhold. Flere har interessert seg for denne saken, og både Edwards (2008) og Jones & Wilson (2009) diskuterer Pistorius' deltakelse i forhold til oppfatningen om en rettferdig idrett, der det pekes på argumenter for å stenge han ute og for å la han delta. Da Idrettens Voldgiftsrett godkjente Pistorius' ønske om å delta i integrerte konkurranser, var det et vedtak som kan få store konsekvenser for idrett for funksjonshemmede i framtiden. Når Pistorius får lov, hvorfor skal ikke andre utøvere få lov? En annen diskusjon vil være knyttet til hvilke hjelpemidler som skal tillates. Burkett (2010) hevder at stadig teknologiske fremskritt gjør det nødvendig å avklare rollen teknologien skal ha for idrett for funksjonshemmede.

Selv om mange funksjonshemmede driver idretten sin på breddenivå, kan utvikling av toppidretten få stor betydning. Et større fokus på toppidrett for funksjonshemmede og utvikling på denne arenaen, kan bidra til synliggjøring av idrett for funksjonshemmede og funksjonshemmede generelt. Som nevnt blir idrettsarenaen sett på som en spesielt godt egnet arena å fremvise funksjonshemmede på måter som bryter med stigmatiserende stereotypier. Slik kan utvikling i toppidretten bidra til et mer nyansert bilde av funksjonshemmede.

6. utfordringer

Når det gjelder kunnskap om funksjonshemmede i tilknytning til fritid, fysisk aktivitet og idrett, har fysiske barrierer for deltakelse fått et relativt stort fokus i forskningen som er gjort. Det som i større grad mangler er forslag til løsninger for å bryte ned disse barrierene. Basert på litteraturen som er gjennomgått og tema diskutert i rapporten vil det derfor skisseres noen forslag om hva som kan gjøres.

6.1 Fordeling av ansvar

En interessant diskusjon er problemstillingen om ansvarsfordeling mellom idretten og samfunnet. Dette er spesielt aktuelt med tanke på målet om idrett for alle og ambisjonene for integreringen av funksjonshemmede. Flere studier har for eksempel påpekt transport og ledsagere som betydelige barrierer for fritidsaktivitet og idrettsdeltakelse (Riksidrottsforbundet 2003, Wahman m.fl 2006, Kunnskapsdepartementet 2008, Likestillings- og diskrimineringsombudet 2008). Idretten er en frivillig organisasjon som baseres på frivillig arbeid. I hvilken grad kan man da forlange at idretten skal stille med transport og ledsagere til de som har behov? Skal man kunne løse disse barrierene, må diskusjonen om ansvarsfordeling tas. Hvis slike barrierer er samfunnets ansvar; hvilken forutsetning har idretten for å lykkes med integreringen når dette ikke fungerer? Som nevnt innledningsvis fastslås det i *Handlingsplan for fysisk aktivitet 2005-2009* at ved å gi idretten arbeidsbetingelser som setter den i stand til å drive sin primæraktivitet, kan samfunnets ønske om helsegevinst ivaretas. Dette innebærer at flest mulig skal gis mulighet til å utøve idrett og fysisk aktivitet både innenfor og utenfor den organiserte idretten (Departementene 2005). Ut fra barrierene påpekt i denne rapporten, kan det imidlertid diskuteres om samfunnet godt nok legger til rette for aktivitet for alle, uavhengig av funksjonsnivå.

6.2 Idretten: en attraktiv arena for funksjonshemmede

Uavhengig av hvor ansvaret plasseres for disse barrierene, må også idretten selv gjøre en jobb for å gjøre seg attraktiv. Vi kan snakke om både fysiske og sosiale barrierer som utestenger og gjør idrettsarenaen mindre tilgjengelig. De fysiske barrierene vil handle om tilgjengelighet på arenaer, idrettshaller og løyper. De fysiske barrierene vil være relativt enkle å identifisere da de gjerne kan ses med det blotte øye. De sosiale barrierene vil derimot opptre i stillhet og kun oppleves av den enkelte. Dette gjør det ekstra viktig at forskning også fokuserer på de sosiale barrierene som stenger funksjonshemmede ute.

Integreringen ble vedtatt sentralt i NIF, mens det er i de lokale idrettslagene funksjonshemmede vil møte idretten. Da er det avgjørende at hensiktsmessige holdninger og nødvendig kompetanse er på plass i lokalmiljøene. Som Sørensen m.fl (2003a) og Likestillings- og diskrimineringsombudet (2008) har påpekt er det nødvendig at det gjøres et veivalg med tanke på hvordan kompetanseoppbyggingen skal skje. Tydelige signaler på dette punktet vil være

viktig da mange lokalt i idrettslagene antar at det kreves skolering for å lede aktivitet for funksjonshemmede (Likestillings- og diskrimineringsombudet 2008) I tillegg kan man etterlyse mer kraftfulle virkemidler fra sentralt hold i særforbundene. Av utøvere pekes det blant annet på at de opplever at særforbund ikke ønsker å profilere seg gjennom funksjonshemmede toppidrettsutøvere (Elnan 2009). Det hadde utvilsomt vært spennende å se særforbund som hadde valgt å markedsføre sin idrett gjennom imponerende og overraskende presentasjoner av funksjonshemmede utøvere¹⁰.

6.3 Informasjon

Likevel er det flere av barrierene som påpekes i denne rapporten, som ligger utenfor idretten som organisasjon. Det betyr at hvis idretten ønsker idrett for alle og fler funksjonshemmede medlemmer er det nødvendig å tenke eksternt. I flere studier er mangel på informasjon påpekt som en faktor som gjør funksjonshemmede lite aktive (Riksidrottsförbundet 2003, Kunnskapsdepartementet 2008, Likestillings- og diskrimineringsombudet 2008, Saebu & Sørensen 2010). Dette vil både gjelde informasjon om fysisk aktivitet generelt, men også informasjon om mulighet til deltakelse i idrett. Sosial- og helsedirektoratet (2004) har gjennomgått relevant forskning og kommer i sin rapport med anbefalinger om fysisk aktivitet for personer med ulike diagnoser. Målgruppen for rapporten er helsepersonell og andre som arbeider med tilrettelegging av fysisk aktivitet, men også brukere og deres pårørende. Skal det imidlertid sikres at informasjonen når alle, er det kanskje nødvendig å lovbestemme hvem som skal ha ansvar for å gi den. En løsning kan være at helsesøstre blir pålagt å opplyse om muligheten til/gevinsten av fysisk aktivitet når de er i kontakt med barn/foreldre. Grue (2001) peker på at mange funksjonshemmede trener, men at dette gjerne er trening som har rehabilitering som mål og som ikke skjer på idrettsarenaen. Imidlertid handler deltakelse i organisert aktivitet om mer enn kun aktivitet, for eksempel sosial integrasjon og tilhørighet (Sosial- og helsedirektoratet 2004, Departementene 2005). Dette betyr at idretten har en egenverdi. Et forslag kan være at fysioterapeuter som er i kontakt med barn/unge/voksne med funksjonshemninger pålegges å undersøke muligheten til idrettsaktivitet i nærmiljøet.

6.4 Aldersgrense for hjelpemidler og tilgjengelige ledsagere

Et annet tiltak som er nødvendig for å gi funksjonshemmede muligheten til et fysisk aktivt liv er å oppheve aldersgrensen for aktivitetsmidler. Skal man kunne snakke om like muligheter til aktivitet kan det ikke koste mer for funksjonshemmede å kjøpe utstyr enn det gjør for funksjonsfriske i samme aktivitet/idrett. Som nevnt blir også mangel på ledsagere sett på som en barriere. I flere byer er det startet prosjekter for å utdanne treningskontakter. Dette kan også være en ordning som kan innbefatte funksjonshemmede. Man kan også sørge for å øke kompetansen om fysisk aktivitet til støttekontakter og fritidsassistenter, slik det for eksempel er forsøkt i prosjektet *STØFRI* (Djupvik m.fl 2008).

¹⁰ I forhold til det mange funksjonsfriske forventer.

6.5 Fysisk aktivitet i skolen

Det som kanskje er mest bekymringsfullt i denne rapporten er den nedslående situasjonen i skolen. Selv om skolen i utgangspunktet ikke er idrettens bord, så vil funksjonshemmedes mulighet til fysisk aktivitet i skolen gi noen erfaringer som de tar med seg videre i livet og som kan ha betydning for en eventuell idrettsdeltakelse. Skolen skal favne alle barn. Da er det betenkelig at mange funksjonshemmede elever ikke deltar i et fag som potensielt kan bedre deres funksjonsevne. Et annet aspekt av det er at både funksjonshemmede- og funksjonsfriske elever lærer at det er normalt at funksjonshemmede ekskluderes og ikke deltar i fysisk aktivitet. Ønsker man å bedre holdningene til funksjonshemmede i samfunnet, er skolen stedet å starte. Dette vil kreve at lærere har nødvendig kompetanse og en bevisst holdning til integrering. I skolen er det mulig å sette krav til kompetanse til de som skal undervise. Når skolen under disse forutsetningene ikke klarer å integrere funksjonshemmede elever i fysisk aktivitet, kan det ses som et paradoks at det forventes at idretten som frivillig organisasjon skal kunne klare denne oppgaven.

Litteraturliste

Aadland, H. (2000) *Integrering av funksjonshemma i norsk idrett. Ei historisk undersøkning av organiseringa av idrett for funksjonshemma fram til danninga av Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund i 1997*. Hovedfagsoppgave Idrett: Norges idrettshøgskole.

Aasan, V. (2007) *Lokalmiljømodellen for voksne programbeskrivelse*. Beitostølen Helse-sportssenter.

Albrektsen, L., H. Arstad & S.K. Konradsen (1995) *Hvordan stiller ordinære idrettslag/foreninger i Vefsn kommune seg til å gi funksjonshemmede et aktivitetstilbud i sitt lag/forening?* Mellomfagsoppgave Tilpasset opplæring i kroppsøving og idrett: Norges idrettshøgskole.

Anderson, D. & A. Wozencroft (2008) "Adolescent girls' involvement in disability sport: a comparison of social support mechanisms". *Journal of leisure research*. 40 (2): 183-207.

Apelmo, E. (2007) "Shit, jag kan också lyckas" *Om gensun, funktionshinder och idrottande kroppar*. Publisert på www.idrottsforum.org. Sociologiska institutionen: Lunds Universitet.

Bakke, T.A. (2004) *Organisering av skiidrett for funksjonshemmede. En studie av arbeidet med integreringsprosessen av funksjonshemmede i Norges Skiforbund*. Hovedfagsoppgave Idrettsorganisasjon og ledelse: Norges idrettshøgskole.

Barton, K.R. (2005) *Aquatics. A methodological and empirical case study in the development of independence, social interaction and communication skills as seen in a congenitally deaf-blind child*. Master Thesis: Norwegian school of sports science.

Bergsgard, N.A. (2005) *Statens politikk overfor idrettsfeltet i Norge*. Hentet 04.04.2009 fra www.idrottsforum.org.

Bergsgard, N.A., S.I. Nødland & B. Gjerstad (2007) *Kompetanse og aktivitet. En gjennomgang av aktivitetsmidlene til barn og ungdom (post 3) fordelt via særforbundene*. Rapport IRIS - 2007/093 Versjon 01.

Bliksvær, T. & H. Gjertsen (2007) *Familieopphold ved Valnesfjord Helse-sportssenter 2004-2006*. Nordlandsforskning NF-rapport nr. 2/2007.

Blomqvist, S., K. Fröjd, H. Andersson, A. Olsson & I. Wedman (?) *Styrketrening för alla*. Svenskt utvecklingscentrum för handikappidrott, rapport nr. 14.

Borg, E. (2008) *Holdninger til funksjonshemmede i Norge 1999-2005*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring NOVA notat 4/08.

Bredahl, A.M. (2002) *Å leve med en funksjonshemning. Funksjonshemmede, rehabilitering, fysisk aktivitet og psykisk helse*. Beitostølen Prosjekt nr 16.014, avsluttende rapport.

Bråten, K. (2000) *Skole-hjem samarbeid knyttet til kroppsøvingfaget for elever med spesielle behov*. Hovedfagsoppgave: Norges idrettshøgskole.

Burkett, B. (2010) "Technology in paralympic sport: performance enhancement or essential for performance?" *British journal of sports medicine*. 44 (3): 215-220.

da Silva, C.F.D. (2008) *Media coverage og Paralympic Sport: an athletes` perpective*. Master Thesis: Norges idrettshøgskole, Katholieke Universiteit, Leuven, Belgium, University of Stellenbosch, South Africa.

Dam, J. & T. Souliè (2006) *Inklusjon & idrætsundervisning. En undersøgelse af elever med funktionsnedsættelsers deltagelse i den danske folkeskole*. Handicapidrættens Videnscenter.

Departementene (2005) *Handlingsplan for fysisk aktivitet 2005-2009. Sammen for fysisk aktivitet*.

Djupvik, J.J., T.P. Bergkvist & Ø. Gundersen (2008) *Sluttrapport Støttekontakt-fritidsassistentprosjektet 2005 – 2006*. Valnesfjord helsesportssenter Forsknings- og utviklingsenheten.

Edwards, S.D. (2008) "Should Oscar Pistorius be excluded from the 2008 Olympic Games?" *Sport, ethics and philosophy*. 2: 112-114.

Elnan, I. (2009) "Vi er jo vanlige mennesker, bare at vi mangler en fot." *Normalitet og avvik i diskurser om funksjonshemmede idrettsutøvere*. Masteroppgave Idrettsvitenskap: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Engelien, H., P.J. Mork & T. Strand (1995) *Studie av rekruttering til lag/klubber som organiserer fysisk aktivitet for fysisk funksjonshemmede*. Mellomfagsoppgave Tilpasset opplæring: Norges idrettshøgskole.

French, S. & J. Swain (2004) "Whose tragedy? Towards a personal non-tragedy view of disability", i Swain, J., S. French, C. Barnes & C. Thomas, red. *Disabling barriers- enabling environments*. London: Sage Publications, s. 34-40.

Gandhi, D (2009) *Examining the perceptions and experiences of athletes with disabilities towards integration, as a part of the integration process in Norwegian Sports*. Master Thesis: Norges idrettshøgskole, Katholieke Universiteit, Leuven, Belgium.

Godal, L. (2009) *Det goda livet. Betydelsen av idrott och fysisk aktivitet för ungdom med funktionsnedsättning. En fallstudie*. Institutionen för hälsovetenskap: Luleå tekniska Universitet.

Grue L. (1998) *På terskelen. En undersøkelse av funksjonshemmet ungdoms sosiale tilhørighet, selvbilde og livskvalitet*. Oslo: Universitetet i Oslo.

Grue, L. (2001) *Motstand og mestring. Om funksjonshemning og livsvilkår*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring NOVA rapport 1/01.

Gundersen, R. (2003) *Friluftsliv og fysisk funksjonshemning. En undersøkelse av kropp og sosialisering i friluftsliv på barnegruppa ved Beitostølen Helsesportsenter*. Hovedfagsoppgave Institutt for samfunnsvitenskap: Norges idrettshøgskole.

Halvorsen, G. (2000) *Integrering av synshemmede elever i kroppsøvingundervisningen i videregående skole. Et case-studie av integreringsforløpet ved 5 videregående skoler*. Hovedfagsoppgave: Norges idrettshøgskole.

Hansen, P.K. (2003) *Den inkluderende undervisnings paradoks. En kvalitativ undersøkelse af undervisningstilbudet til elever med en funktionsevnenedsættelse i folkeskolens idrætsundervisning*. Specialeafhandling ved Institut for Idræt & Biomekanik: Syddansk Universitet.

Hargreaves, J. (2000) *Heroines of sport. The politics of difference and identity*. London: Routledge.

Heikinaro-Johansson, P. (1990) "The attitudes of teachers concerning the physical education of handicapped children". *Liikunta & Tiede*. 27 (5): 35-39.

Huang, C. & I. Brittain (2006) "Negotiating identities through disability sport." *Sociology of Sport Journal*. 23: 252-375.

Hugaas, T.M., C. Wendelborg & J. Tøssebro (2009) *Levekår blant personer med nedsatt funksjonsevne Sammendragsrapport*. NTNU Samfunnsforskning AS: Trondheim.

Ingebrigtsen, J.E. & N.P. Aspvik (2009) *Fysisk aktivitet og idrett - en pilotstudie av utviklingshemmedes fysiske aktivitet*. NTNU Samfunnsforskning AS Senter for idrettsforskning: Trondheim.

Ingebrigtsen, J.E. & N.P. Aspvik (2010) *Barns idrettsdeltagelse i Norge –Litteraturstudie av barn i idretten*. NTNU Samfunnsforskning AS Senter for idrettsforskning: Trondheim.

International Associations of Athletics Federations (2008) *Oscar Pistorius- Independent scientific study concludes that cheetah prosthetics offer clear mechanical advantages*. Hentet 24.11.08 fra <http://www.iaaf.org/news/kind=512/newsId=42896.html>.

Jacobsen, K. (2007) *Tilrettelegging av idrett for personer med funksjonshemminger. Kartlegging av forholdene basert på en studie av tilgjengelighet til anlegg, transportordninger og ledsagertjenester i Nordre Aker Bydel*. Hovedfagsoppgave Idrett: Norges idrettshøgskole.

Jahnsen, R., L. Villien, G. Aamodt, J.K. Stanghelle & I. Holm (2003) "Physiotherapy and physical activity – Experiences of adults with cerebral palsy, with implications for children". *Advances in Physiotherapy*. 5: 21–32.

Jones, C. & C. Wilson (2009) "Defining advantage and athletic performance: The case of Oscar Pistorius". *European journal of sport science*. 9 (2): 125-131.

Kahrs, N. (2006) *Funksjonshemmedes idrett og integreringsprosessen i idrettskretsene i Østfold, Oslo og Akershus 10 år etter at Idrettstinget i 1996 sa ja til integrering av funksjonshemmede i norsk idrett. En situasjonsrapport*. På oppdrag fra Norges Handikapforbund Øst. Seksjon for kultur og samfunn: Norges idrettshøgskole.

Kristen, L., G. Patrikkson & B. Fridlund (2002) "Conceptions of children and adolescents with physical disabilities about their participation a sports programme". *European Physical Education Review*. 8 (2): 139-156.

Kristensen, I.S. (1994) *Lærerkvalifisering gjennom aksjon. Et eksempel innen tilpasset fysisk opplæring*. Hovedfagsoppgave Kroppsøving: Høgskolen i Nord-Trøndelag.

Kunnskapsdepartementet (2008) *Kartlegging av fritidstilbudet til barn og unge med nedsatt funksjonsevne*. Rapport.

Land, A.K. (1995) *Totalidrettstilbud. En utredning av organisert fysisk aktivitet i ordinære særforbund, idrettskretser, fylker og interesseorganisasjoner/idrettsorganisasjoner for funksjonshemmede*. Norges idrettshøgskole.

Lannem, A.M., M. Sørensen, K.F. Frøslie & N. Hjeltnes (2009) "Incomplete spinal cord injury, exercise and life satisfaction". *Spinal Cord*. 47(4): 295-300.

Likestillings- og diskrimineringsombudet (2008) *Likestilling og mangfold i norsk idrett: - bedre med flere på banen!* Rapport.

Lindkjølen, S. (2004) *Hjelpemidler til trening, aktivisering og stimulering*. Hovedfagsoppgave Institutt for Samfunnsfag: Norges idrettshøgskole.

Lyngstad, I. (1992) *Fysisk aktivitet på fritiden. En empirisk undersøkelse blant barn og unge med funksjonshemming i Verdal kommune*. Hovedfagsoppgave Kroppsøving: Høgskolen i Levanger.

Løvgren, M. (2009) *Unge funksjonshemmede. Selvbilde, sosial tilhørighet og deltakelse i fritidsaktiviteter*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring NOVA rapport 09/09.

Mikalsen, H.K. (1997) *Fysisk aktivitet og selvoppfatning. En undersøkelse av fysisk funksjonshemmedes selvoppfatning før og etter et opphold ved Valnesfjord helsesportssenter*. Hovedfag Kroppsøving: Høgskolen i Nord-Trøndelag.

Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne (2008) *Samfunnsutviklingen for personer med nedsatt funksjonsevne*. 08 Statusrapport.

NAV (2010) *Forskrift om stønad til hjelpemidler mv til bedring av funksjonsevnen i arbeidslivet og i dagliglivet og til ombygging av maskiner på arbeidsplassen*. Hentet 02.08.2010 fra <http://www.nav.no/rettskildene/forskrift/F19970415-318>.

Nefling, M.M & A.M. Kissow (2005) *Idræt på hospitalet*. Handicapidrettens Videnscenter.

Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund (1998) *Rapport 1998- Integrering*.

Norges Handikapforbund Øst (2006) *Drøm eller virkelighet? Rapport fra Norges Handikapforbund Øst for prosjektet Idrett for alle- integrering av funksjonshemmede i norsk idrett*.

Norges Idrettsforbund og olympiske komite (2007) *En åpen inkluderende idrett. Idrettspolitisk dokument. Tingperioden 2007-2011*. Oslo: Akilles.

Norges Idrettsforbund og olympiske og paralympiske komitè (2008) *Idrett for funksjonshemmede i Norge*. Oslo: Akilles.

Norges Idrettsforbund og olympiske og paralympiske komitè (2010a) *Aktivitetslederkurs Trening av mennesker med utviklingshemning*. Hentet 14.09.2010 fra <http://www.nif.idrett.no/files/%7BE8828C7B-995E-4C60-9A5D-C2A3A01CB5B6%7D.pdf>.

Norges Idrettsforbund og olympiske og paralympiske komitè (2010b) *Definisjoner og informasjon*. Hentet 14.08.2010 fra <http://www.idrett.no/t2.aspx?p=78217>.

Norges Idrettsforbund og olympiske og paralympiske komitè (2010c) *Idrett for funksjonshemmede nyhetsbrev nr.2 2010*. Hentet 18.08.2010 fra <http://www.nif.idrett.no/files/%7BB3963B06-2A57-43C6-AB61-18B7EB92E428%7D.pdf>.

NOU 2001: 22 *Fra bruker til borger- En strategi for nedbygging av funksjonshemmende barrierer*.

NOU 2010: 5. *Aktiv deltakelse, likeverd og inkludering. Et helhetlig hjelpemiddeltilbud*.

Nygren, G. (2008) *Skolvardag med rörelsehinder: En etnologisk studie*. Rapportserie Forum för skolan. Uppsala universitet.

Nyquist, A. & A. Hoberg (2007) *Beitostølen Helsesportsenter prosjektrapport "Aktiv rehabilitering i fellesskap"*.

Ogden, T. (2004) *Kvalitetsskolen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Oliver, M. & C. Barnes (1998) *Disabled People and Social Policy. From exclusion to inclusion*. London: Addison Wesley Longman.

Pensgård, A.M. (1997) *Motivation and coping with stress in Olympic and paralympic athletes*. Doktorgrad: Norges idrettshøgskole.

Riksidrottsförbundet (2003) *Möjligheten till motion och fysisk aktivitet– lika för alla?* FOU-rapport 2003: 4.

Rimmer, J.H. (2005) "The conspicuous absence of people with disabilities in public fitness and recreation facilities: lack of interest or lack of access?" *Am J Health Promot.* 19: 327–329.

Rinne, M. & H. Alaranta (1987) "Physical activity of limb amputees". *Liikunta & Tiede.* 24: 296-301.

Romness, C.M. (2006) *Friluftsliv og rullestolbrukere om: Tilrettelegging av friluftsområder i nærmiljøet for rullestolbrukere*. Masteroppgave Seksjon for kroppsøving og pedagogikk: Norges idrettshøgskole.

Rotevatn, A.M. (2007) *Fysisk funksjonshemning og idrett som sosial arena. En undersøkelse av unge med funksjonshemning og opplevelse av idrett som sosial arena sammenlignet med funksjonsfriske jevnaldrende*. Hovedfagsoppgave Idrettspsykologi: Norges idrettshøgskole.

Rødland, H.A. (2007) *Synshemmede og fritid. En undersøkelse om hvordan barn og unge med synshemning har det i sin fritid*. Hovedoppgave Cand.ed.-studiet: Universitetet i Oslo.

Røe, C., H. Dalen, M. Lein & E. Bautz-Holter (2008) "Comprehensive rehabilitation at Beitostølen Healthsports Centre : Influence on mental and physical functioning" *J Rehabil Med*. 40: 410–417.

Saebu M. & M. Sørensen (2010) "Factors associated with physical activity among young adults with a disability". *Scand J Med Sci Sports*: doi: 10.1111/j.1600-0838.2010.01097.x.

Sandstrom, K.K. Samuelsson & B. Öberg (2007) "Prerequisites for carrying out physiotherapy and physical activity – experiences from adults with cerebral palsy". *Disability and Rehabilitation*. 31(3): 161–169.

Sargènius, H.L. (2008) *The influence of social factors on self-determined motivation, personal goals and subjective well-being among Scandinavian disabled elite athletes*. Department of coaching and sport psychology: Norwegian school of sport sciences.

Schnell, L.A. & S. Rodriguez (2001) "Subverting bodies/ ambivalent representations: media analysis of paralympian, Hope Lewellen." *Sociology of Sport Journal*. 18: 127-135.

Sherrill C. & T. Williams (1996) "Disability and sport: psychosocial perspectives on inclusion, integration, and participation". *Sports Sci Rev*. 5: 42–64.

Sigurjonsson, T. (1992) *Fysisk aktivitet blant funksjonshemmede. En empirisk undersøkelse av fysiske aktivitetsvaner i fritiden blant funksjonshemmede, 18 år og eldre, i Verdal kommune*. Hovedfagsoppgave Kroppsøving: Høgskolen i Levanger.

Sjöholm, M. (2007) *Tillgänglighet för rörelsehindre i Halmstad kommun. En undersökning av sju träningsanläggningar*. C- uppsats i Biomedicin – inriktning fysisk träning, Sektionen för ekonomi och teknik: Högskolan i Halmstad.

Skaug, H.N. (1985) *Fysisk aktivitet i hjemmemiljøet etter et fire ukers treningsopphold ved Beitostølen Helsesportssenter. En undersøkelse som omfatter enogtyve tidligere klienter*. Hovedfagsoppgave: Oslo.

Skogman, E. (2004) *Funktionshindrade barns lek och aktivitet. En studie av struktur och utförande i förskolan*. Akademisk avhandling för filosofie doktorsexamen, Pedagogiska institutionen: Stockholms universitet.

Skurdal, H. (1994) *Livskvalitet-normalisering-integrering-holdninger. 7 idrettsutøvere med funksjonshemninger`s syn på egen situasjon i idretten*. Hovedfagsoppgave: Norges idrettshøgskole.

Skår, A. (2008) «*Det beste ligger foran oss*». *Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund 1997-2007*. Oslo: Akilles.

Solheim, I. (2000) "Integrering er ikke bare å sitte i samme rom, altså". *En studie av lærernes erfaringer med integrering av fysisk funksjonshemmede elever i grunnskolen*. Hovedfagsoppgave Helsefag: Universitas Bergensis.

Sollund, B.F. (2008) *Idrettspsykologi & fysisk aktivitet og funksjonshemming. "Hvordan utvikler forholdene mellom motivasjonelle variabler (Selvbestemmelsesteori), aktivitetsnivå og vekt seg gjennom et opphold ved Valnesfjord Helseportssenter?"* Masteroppgave Seksjon for kroppsøving og pedagogikk: Norges idrettshøgskole.

Sosial- og helsedirektoratet (2004) *Fysisk aktivitet for mennesker med funksjonsnedsettelse anbefalinger*. 1S-1160 Rapport.

Sosial- og helsedirektoratet (2005) *Fysisk aktivitet for deg med bevegelsehemninger råd og anbefalinger*.

Sosial- og helsedirektoratet (2007) *Utviklingstrekk i helse- og sosialsektoren*. Rapport 2007.

Souliè, T. (2009) *Inklusjon i idrætsundervisningen. Enkelt-integrerede elever i folkeskolen. En feltundersøgelse*. Handicapidrættens Videnscenter.

Standal, Ø. F. & E. Jespersen (2008) "Peers as Resources for Learning: A Situated Learning Approach to Adapted Physical Activity in Rehabilitation". *Adapted Physical Activity Quarterly*. 25 (3): 208-228.

Standal, Ø. F. (2009) *Relations of meaning. A phenomenologically oriented case study of learning bodies in a rehabilitation context*. Dissertation: Norwegian school of sports sciences.

Stortinget (2010) *Representantforslag fra stortingsrepresentantene Vigdis Giltun, Robert Eriksson og Laila Marie Reiertsen om fjerning av aldersgrensen på 26 år for dekning til hjelpemidler til trening og aktivisering for funksjonshemmede*. Hentet 04.08.2010 fra <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Representantforslag/2009-2010/dok8-200910-160/>.

Strand, G.H. (2003) *"Opplevde holdninger fra signifikante andre, identitet og grad av integrasjon, hos utøvere med en funksjonshemming på rekrutt- og landslag i Norges skiforbund."* Hovedfagsoppgave Idrett. Fysisk aktivitet og funksjonshemming: Norges idrettshøgskole.

Sunnaas Sykehus (2010) *Forskningsprosjekter*. Hentet 28.08.2010 fra http://www.sunnaas.no/modules/module_123/proxy.asp?D=2&C=174&I=494.

Søgaard, A.J., K. Bø, M. Klungland & B.K. Jacobsen (2000) "En oversikt over norske studier – hvor mye beveger vi oss i fritiden?". *Tidsskrift for den norske lægeforening*. 120:3439-3446.

Sørensen, M., N. Kahrs, H. Aadland, L.A Bjelland, J.H Garden, J. Johnsen, D. Moors & A. M. Pensgård (1999) *Evaluering av integreringsprosessen i norsk idrett. Rapport del 1: Status vår 1999*. Norges idrettshøgskole.

Sørensen, M., N. Kahrs, I.L. Aamot & G.H. Strand (2003a) *Evaluering av integreringsprosessen i norsk idrett. Rapport 2: 1999-2003. Delrapport 1. Sammendrag og resultater*. Institutt for samfunnsfag: Norges idrettshøgskole.

Sørensen, M., N. Kahrs, I.L. Aamot & G.H. Strand (2003b) *Evaluering av integreringsprosessen i norsk idrett. Rapport 2: 1999-2003. Delrapport 2: Særforbund og kretser*. Institutt for samfunnsfag: Norges idrettshøgskole.

Sørensen, M., N. Kahrs, I.L. Aamot & G.H. Strand (2003c) *Evaluering av integreringsprosessen i norsk idrett. Rapport 2: 1999-2003. Delrapport 3: Idrettskretser, klubber/lag og utøvere*. Institutt for samfunnsfag: Norges idrettshøgskole.

Sørensen, M., N. Kahrs, I.L. Aamot & G.H. Strand (2003d) *Evaluering av integreringsprosessen i norsk idrett. Rapport 2: 1999-2003. Delrapport 4: Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund*. Institutt for samfunnsfag: Norges idrettshøgskole.

Sørensen, M., N. Kahrs, I.L. Aamot & G.H. Strand (2003e) *Evaluering av integreringsprosessen i norsk idrett. Rapport 2: 1999-2003. Delrapport 5: Kompetanse*. Institutt for samfunnsfag: Norges idrettshøgskole.

Tøssebro, J. & H. Lundeby (2002) *Statlig reform og kommunal hverdag: utviklingshemmetes levekår 10 år etter reformen*. Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, NTNU: Trondheim.

Umb-Carlsson, O. (2008) *Studier om hälsa för personer med utvecklingsstörning*. Statens folkhälsoinstitut: Stockholm.

Utdanningsdirektoratet (2006) *Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2006*. Hentet 04.09.2009 fra <http://www.uddanningsdirektoratet.no/Tema/Lareplaner/>.

Vaage O.F. (2009) *Mosjon, friluftsliv og kulturaktiviteter. Resultater fra Levekårsundersøkelsene fra 1997 til 2007*. Rep. No. 2009/15, Statistisk sentralbyrå: Oslo-Kongsvinger.

Wahman, K, G. Biguet & R. Levi (2006) "What promotes physical activity after spinal cord injury? An interview study from a patient perspective". *Disability and Rehabilitation*. 28(8): 481-488.

Wendelborg, C. (2010) *Å vokse opp med funksjonshemming i skole og blant jevnaldrene. En studie av opplæringstilbud og deltakelse blant barn med nedsatt funksjonsevne*. Doktorgrad Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Wickman, K. (2004) "I try and be as athletic like, forget the other side of me. Construction of elite, female wheelchair athletes' identities." *Kvinner, køn og forskning*. 2-3: 22-33.

Wickman, K. (2007a) *Genus och funktionshinder: Några nedslag i forskningen kring handikappidrott*. Publisert 16.05.2007 på www.idrottsforum.org.

Wickman, K. (2007b) *The discourse of able-ism. Gendered wheelchair athletes in the Swedish sports media*. Presentert artikkel på the 4th EASS Conference, Münster. Local sport in Europe. 31.05- 03.06.2007.

Wickman, K. (2007c) "I do not compete in disability: How wheelchair athletes challenge the discourse of able-ism through action and resistance." *European Journal for Sport and Society*. 4 (2): 151-167.

Wickman, K. (2008) *Bending mainstream definitions of sport, gender and ability. Representations of wheelchair racers*. Doktorgrad. Pedagogisk institutt: Umeå Universitet.

Wroldsen, S.E. (1999) *Døve i en hørende idrettsverden*. Prosjekt.

Vedlegg 1

Litteratursøk etter nordiske studier om funksjonshemning og fysisk aktivitet/idrett/kroppsøving.

Tabell 2: Søk i Bibsys etter nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet/idrett/kroppsøving.

Søkeord	Antall treff
Funksjonshemming + "fysisk aktivitet"	9
Funksjonshemmede + "fysisk aktivitet"	210
Funksjonshemming + idrett	5
Funksjonshemmede + idrett	479
Funksjonshemming + kroppsøving	4
Funksjonshemmede + kroppsøving	155

Tabell 3: Søk i googlescholar etter nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet/idrett/kroppsøving.

Søkeord	Antall treff
Funksjonshemming + "fysisk aktivitet"	206
Funksjonshemmede + "fysisk aktivitet"	180
Funksjonshemming + idrett	224
Funksjonshemmede + idrett	216
Funksjonshemming + kroppsøving	40
Funksjonshemmede + kroppsøving	37

Tabell 4: Søk i SPORTDiscus etter nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet/idrett/kroppsøving.

Søkeord	Publiseringsland				
	Norge	Sverige	Danmark	Finland	Island
Disability + "physical activity"	36	4	1	18	0
Disability + "physical activity"*	2	0	1	4	0
Disability + sports	63	14	18	66	0
Disability + sports*	12	3	11	11	0
Disability + "physical education"	38	3	4	39	0
Disability + "physical education"*	5	2	0	4	0

*Engelsk abstract. I alt 55 treff, 42 unike treff.

Vedlegg 2

Litteratortabell over nordiske studier funnet i litteratursøket (se vedlegg 1).

Tabell 5: Nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet i skolen.

Tabell 5, side 1 / 3: Nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet i skolen.				
Tittel	År	Forfatter	Utvalg/design	Resultat
<i>The attitudes of teachers concerning the physical education of handicapped children.</i>	1990	Heikinaro-Johansson, P.	Land: Finland. N: 307 lærere. Metode: spørreskjema.	Undersøkelse av læreres holdninger til funksjonshemmede elever. 29 % av kroppsøvlingslærere og 7 % av klasseromslærere hadde utdanning i tilpasset fysisk aktivitet. 83 % var interessert i tilpasset trening, og ønsket opplæring. Lærere med mer undervisningserfaring hadde flere forbehold om å undervise funksjonshemmede i ordinære klasserom.
<i>Lærerkvalifisering gjennom aksjon. Et eksempel innen tilpasset fysisk opplæring.</i>	1994	Kristensen, I.S.	Land: Norge. N: 6 elever, 7-11 år -> deres lærere ble utvalgt til undersøkelsen (6). Metode: intervju og gruppediskusjon.	Tre tiltak: individuelt læreplanarbeid, treningsopphold på Beitostølen Helse- og idrettsenter og pedagogisk kartlegging av barns mestring og forutsetning for fysisk aktivitet. -Individuelle læreplaner: ga et tryggere ståsted overfor elever, foreldre og kolleger. -Kartleggingsarbeid: økt kontakt med eleven, foreldre og kolleger og bedre innsikt i andres oppfatning av eleven. Økt bevissthet i forhold til egne observasjoner-> føler seg tryggere ved drøfting av tiltak. -Opphold på Beitostølen: tente engasjement.
<i>Skole-hjem samarbeid knyttet til kroppsøvfingsfaget for elever med spesielle behov.</i>	2000	Bråten, K.	Land: Norge. N: 3 funksjonshemmede elever, 3 foreldre og 3 lærere. Metode: intervju.	Variasjon i deltakernes oppfatninger om kroppsøvfingsfaget, og variasjon i oppfatninger om elevenes opplevelser i kroppsøvfingsfaget, har betydning for skole-hjem samarbeid. Grunn til å anta at skole-hjem samarbeid har betydning for elevenes opplevelser av kroppsøvfingsfaget.

Idrett for alle?

Tabell 5, side 2 / 3: Nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet i skolen.				
<i>Integrering av synshemmede elever i kroppsøvningsundervisning en i videregående skole. Et case-studie av integreringsforløpet ved 5 videregående skoler.</i>	2000	Halvorsen, G.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: 5 videregående skoler (6 funksjonshemmede elever og 5 lærere).</p> <p>Metode: intervju.</p>	<p>Nødvendig å vurdere tiltak opp mot elevens erfaringsbakgrunn, forutsetninger/behov, ønsker/interesser og kontekst eleven befinner seg i.</p> <p>Faktorer for vellykket integrering: organisasjonsmodell, personalressurser, lærererfaring/kompetanse/motivasjon, elevforutsetninger/interesser/motivasjon, forarbeid, samarbeid/kommunikasjon, planarbeid, målarbeid, valg og tilrettelegging av aktiviteter, tempo- og nivåddifferensiering, undervisningsmetodikk, tidsressurser og utstyr.</p>
<i>"Integrering er ikke bare å sitte i samme rom, altså". En studie av lærernes erfaringer med integrering av fysisk funksjonshemmede elever i grunnskolen.</i>	2000	Solheim, I.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: 10 lærere, 2 assistenter og 1 elev.</p> <p>Metode: intervju.</p>	<p>Undersøkelse av ulike skolars integrering av funksjonshemmede elever.</p> <p>Ikke noe fast mønster for integrering.</p> <p>Deltakelse i kroppsøving varierende.</p> <p>Deltakelse på turer varierende.</p>
<i>Den inkluderende undervisnings paradoks. En kvalitativ undersøgelse af undervisningstilbudet til elever med en funktionsevnedesættelse i folkeskolens idrætsundervisning.</i>	2003	Hansen, P.K.	<p>Land: Danmark.</p> <p>N: 3 skoler: funksjonshemmede elever og lærere</p> <p>Metode: intervju og dokumentanalyse.</p>	<p>Mangelfullt undervisningstilbud praktisk og strukturelt preget av kulturhistoriske tradisjoner og samfunnsmessige konstruksjoner av normalitetsbegreper.</p> <p>Til tross for politisk og menneskelig velvilje og innsats, eksisterer samme problemstillinger som tidligere.</p>
<i>Funktionshindrade barns lek och aktivitet. En studie av struktur och utförande i förskolan.</i>	2004	Skogman, E.	<p>Land: Sverige.</p> <p>N: 5 förskoler.</p> <p>Metode: deltakende observasjon.</p>	<p>Förskolers organisering med tanke på funksjonshemmede barns lek och aktivitet.</p> <p>Typer förskoler: tradisjonell frileik eller mer vekt på læringsaktiviteter.</p> <p>5 aktivitetssituasjoner: lek, læringssituasjoner, meningsfulle situasjoner, mobbing og rituelle situasjoner.</p> <p>For funksjonshemmede barn kan det være lettere å tilpasse seg en förskole med begrenset plass fordi tilgjengeligheten blir større.</p>

Tabell 5, side 3 / 3: Nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet i skolen.				
<i>Inklusjon & idrætsundervisning. En undersøgelse af elever med funktionsnedsættelsers deltagelse i den danske folkeskole.</i>	2006	Dam, J. & T. Soulié.	<p>Land: Danmark.</p> <p>N: 42 lærere fordelt på 28 skoler (besvart spørreskjema om 75 funksjonshemmede elever, 1.-8.klasse).</p> <p>Metode: spørreskjema.</p>	<p>Undersøkelse av funksjonshemmede elevers deltakelse i kroppsøving, årsaker til manglende deltagelse og hva som skal til for å tilby optimal kroppsøvingsundervisning.</p> <p>68% av funksjonshemmede elever deltar fullt ut i kroppsøvingen. Årsak til manglende deltagelse: vanskelig å inkludere og læreres manglende kompetanse.</p>
<i>Skolvardag med rörelsehinder: En etnologisk studie.</i>	2008	Nygren, G.	<p>Land: Sverige.</p> <p>N: 6 funksjonshemmede elever, 1.-9. klasse, klassekamerater, skolepersonell og foreldre + ca. 20 unge funksjonshemmede.</p> <p>Metode: observasjon, samtaler og intervju.</p>	<p>Skildring av skolesituasjonen for grunnskoleelever med funksjonshemninger.</p> <p>Friluftsdager/idrætsdager påpekes som et nøkkelsymbol på om eleven blir integrert eller ekskludert.</p> <p>Ofte blir funksjonshemmede på slike dager ekskludert.</p>
<i>Inklusjon i idrætsundervisningen . Enkelt-integrerede elever i folkeskolen. En federsøltungelse.</i>	2009	Soulié, T.	<p>Land: Danmark</p> <p>N: 6 funksjonshemmede elever + lærer(e) og evt. støttepersoner.</p> <p>Metode: observasjon og intervju.</p>	<p>Eksempler på inkluderende kroppsøvingsundervisning: erfaringer og utviklingsmuligheter.</p> <p>Fokus på undervisningens rammer/didaktikk og elevens sosiale deltagelse.</p> <p>Minimum 1 lærer og 1 støtteperson (med kompetanse) til stede for å sikre elevens aktivitet. Må i tillegg møte klassen flere timer i uken for å understøtte sosialt samvær.</p> <p>Skape balanse mellom elevens forutsetninger og forventninger (nærmeste utviklingssone, flow).</p>
<i>Å vokse opp med funksjonshemming i skole og blant jevnaldrene. En studie av opplæringstilbud og deltagelse blant barn med nedsatt funksjonsevne.</i>	2010	Wendelborg, C.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: spørreskjema: foreldre med funksjonshemmede barn: 1999: 603, 2003: 487, 2006: 443. Spørreskjema til barna i 2006.</p> <p>Intervju: 21 foreldre til funksjonshemmede barn i 1998, 2002 og 2006.</p> <p>Metode: longitudinelt prosjekt: spørreskjema og intervju.</p>	<p>Doktorgrad som omhandler oppvekst med funksjonshemning med fokus på skole og sosial deltagelse blant jevnaldrene.</p> <p>Viser at deltagelse på skolen har stor sammenheng med deltagelse med jevnaldrene på fritiden.</p>

Tabell 6: Nordiske studier om funksjonshemmede og fritid.

Tabell 6, side 1 / 2: Nordiske studier om funksjonshemmede og fritid.				
Tittel	År	Forfatter	Utvalg/design	Resultat
<i>Motstand og mestring. Om funksjonshemming og livsvilkår.</i>	2001	Grue, L.	Land: Norge N: 34 funksjonshemmede, 20-30 år. Metode: intervju.	Mye av fritiden blir brukt til trening: fysioterapi, ridning og svømming. Dette er terapi, men også en interesse og en sosial møteplass med andre i samme situasjon. Aktivitetene er voksenstyrte.
<i>Synshemmede og fritid. En undersøkelse om hvordan barn og unge med synshemming har det i sin fritid.</i>	2007	Rødland, H.A.	Land: Norge. N: 49 synshemmede, 6-16 år. Metode: spørreskjema.	Samme fritidsinteresser som funksjonsfriske. 53 % oppgir at det finnes aktiviteter de gjerne skulle deltatt på som de ikke gjør i dag. Synshemmede med flere funksjonshemninger har fritid uten særlig omgang med jevnaldrende og dårlig tilrettelagte tilbud.
<i>Kartlegging av fritidstilbudet til barn og unge med nedsatt funksjonsevne.</i>	2008	Kunnskapsdepartementet.	Land: Norge. N: casestudie i 5 fylkeskommuner, 3 kommuner og 2 bydeler. Intervju (68) med brukere, representanter fra politisk administrativ ledelse på fylkesnivå og representanter fra kommunalt utførernivå + intervjuer med representanter fra berørte departementer, direktorater og interesseorganisasjoner. Metode: casestudie og intervju.	Stor variasjon i fritidstilbudet mellom kommuner, i tilbudet fra frivillig sektor og samarbeidet mellom kommunene og frivillig sektor. Grupper som lett faller utenfor fritidstilbud: barn og unge med mindre synlige funksjonsnedsettelse, hørselshemmede, svaksynte, med sjeldne funksjonsnedsettelse, multi-handikapp og svært kompliserte diagnoser, med atferds- og konsentrasjonsvansker, fysisk funksjonsnedsettelse og minoritetsspråklige barn og unge med funksjonsnedsettelse. Stort forbedringspotensial når det gjelder SFO, støttekontaktordningen og transport. Barrierer: fysisk utilgjengelighet, mangel på økonomiske og menneskelige ressurser, transport, informasjon, manglende kapasitet hos pårørende. Ledsagerordningen anses som meget viktig.

Tabell 6, side 2 / 2: Nordiske studier om funksjonshemmede og fritid.				
<i>Levekår blant personer med nedsatt funksjonsevne Sammendragsrapport</i>	2009	Hugaas, T.M. m.fl.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: Bygger på undersøkelse foretatt av Statistisk sentralbyrå n=11 000. 25,5 % (1948) av alle en oppnådde intervju med, tilfredsstilte kriteriene for nedsatt funksjonsevne. De ble invitert til å delta i selve Levekårsundersøkelsen; intervju med 1652 personer.</p> <p>Metode: spørreskjema og intervju.</p>	<p>Mange funksjonshemmede deltar i ulike fritidsaktiviteter, men en stor andel har vansker med å delta.</p> <p>2 av 5 med funksjonsnedsettelse oppgir å ha vansker med deltakelse i aktiviteter på fritiden, tilsvarende er det 1 av 5 i befolkningen som har slike vansker.</p>
<i>Unge funksjonshemmede. Selvbilde, sosial tilhørighet og deltakelse i fritidsaktiviteter.</i>	2009	Løvgren, M.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: 29 funksjonshemmede, 16-32 år.</p> <p>Metode: intervju.</p>	<p>Deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter: kan bidra til sosial integrering, men også reproducere det stigmaet og ekskluderingen som mange funksjonshemmede opplever på andre arenaer.</p> <p>Oppfatter ikke deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter som viktig i deres hverdag.</p>

Tabell 7: Nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet.

Tabell 7, side 1 / 4: Nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet				
Tittel	År	Forfatter	Utvalg/design	Resultat
<i>Physical activity of limb amputees.</i>	1987	Rinne, M. & H. Alaranta.	Land: Finland. N: 65 amputerte, 16-65 år. Metode: spørreskjema.	Hyppighet og intensitet var høyere blant de som hadde amputert overekstremiteter enn underekstremiteter. Fysisk aktivitet i forhold til befolkningen generelt: høyere frekvens og lavere intensitet. Motiv for aktivitet: god helse, sosiale aspekter og tilfredshet. Barrierer: folks nedvurdering, frykt for skader og mangelfull oppløring.
<i>Fysisk aktivitet på fritiden. En empirisk undersøkelse blant barn og unge med funksjonshemming i Verdal kommune.</i>	1992	Lyngstad, I.	Land: Norge. N: 78 funksjonshemmede barn og unge. Metode: Postenquète.	Mange fysisk lavaktive blant funksjonshemmede med lavt funksjonsnivå, mens de med høyt funksjonsnivå har et aktivitetsnivå tilsvarende barn og unge generelt. Har samme ønsker og behov for tilbud om fysisk aktivitet som funksjonsfriske. Flertallet ønsker at idrettslag skal ha ansvar for organisering av aktivitet og å delta i integrerte tilbud.
<i>Fysisk aktivitet blant funksjonshemmede. En empirisk undersøkelse av fysiske aktivitetsvaner i fritiden blant funksjonshemmede, 18 år og eldre, i Verdal kommune.</i>	1992	Sigurdsson, T.	Land: Norge. N: 119 funksjonshemmede. Metode: Postenquète	Aktivitetsnivået vesentlig høyere enn gjennomsnittsbefolkningen i Nord-Trøndelag. Forekomsten av inaktivitet høyere blant kvinner enn menn. Menn mer allsidige i sine aktiviteter enn kvinner. Over halvparten ønsker helsesportslag skal tilrettelegge aktivitet, kun 1/5 ønsker at idrettslag skal gjøre det.
<i>Statlig reform og kommunal hverdag: Utviklingshemmedes levekår 10 år etter reformen.</i>	2002	Tøssebro, J. & H. Lundebj.	Land: Norge. N: 631 utviklingshemmedes nærpersion. Metode: intervju.	Utviklingshemmedes deltakelse i fysisk aktivitet er redusert fra 1989 til 2001.
<i>Physiotherapy and physical activity – experiences of adults with cerebral palsy, with implications for children</i>	2003	Jahnsen, R. m.fl.	Land: Norge. N: 406 med CP. Metode: spørreskjema.	92 % hadde fått fysioterapi som barn, mens 40 % fikk fysioterapi som voksne. 46 % var regelmessig fysisk aktive som voksne. 42 % hadde fra fysioterapien lært hvordan de skulle ta personlig ansvar for egen helse. Fysisk aktivitet kan motvirke forverring, kronisk smerte og trøtthet, men grad av CP er den variabelen som predikerer dette sterkest.

Tabell 7, side 2 / 4: Nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet				
<i>Hjelpemidler til trening, aktivisering og stimulering.</i>	2004	Lindkjølen, S.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: 6 brukere på Beitostølen Helse- og idrettsenter.</p> <p>Metode: intervju og Quest 2.0 (Quebec User Evaluation of Satisfaction with Assistive Technology).</p>	<p>Informantene har negative erfaringer med å søke hjelpemidler til fritidsbruk: får det ikke innvilget.</p> <p>Det pekes på at toppidrettsutøvere kan få hjelpemidler gjennom sponsing/legater. Dette viser en skjevhet mellom topp og bredde, og det spørres hvordan vi skal få toppidrett når bredden ikke har tilgang til nødvendige hjelpemidler.</p> <p>Det mangler muligheter til å prøve ut hjelpemidler før man må avgjøre om man vil søke/kjøre selv.</p>
<i>Aquatics. A methodological and empirical case study on the development of independence, social interaction and communication skills as seen in a congenitally deaf-blind child.</i>	2005	Barton, K.R.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: 1 døvblind, 6 år.</p> <p>Metode: videoanalyse, observasjon, uformelle samtaler med far til barnet og trener for programmet.</p>	<p>Anvendelse av vannprogrammet var en verdig og passende måte å kombinere de pedagogiske målene man hadde og utvikling av sosial interaksjon. Samtidig ble de motoriske ferdighetene bedret, og barnet ble tryggere og mer uavhengig i vann.</p>
<i>Friluftsliv og rullestolbrukere om: Tilrettelegging av friluftsområder i nærmiljøet for rullestolbrukere.</i>	2006	Romness, C.M.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: 2 case, intervju med 6 rullestolbrukere.</p> <p>Metode: casestudie, intervju, observasjon og dokumentanalyse.</p>	<p>De tilrettelagte friluftsområdene ser ut til å bli lite brukt. Statlige direktiver er av betydning for hva og hvor mye som blir gjort av tilrettelegging, dette gjelder spesielt støtte til finansiering.</p>
<i>What promotes physical activity after spinal cord injury? An interview study from a patient perspective.</i>	2006	Wahman, K. m.fl.	<p>Land: Sverige.</p> <p>N: 16 ryggmargsskadde, 21-61 år.</p> <p>Metode: intervju.</p>	<p>Identifisere faktorer som kan bidra til en fysisk aktiv livsstil for ryggmargsskadde.</p> <ul style="list-style-type: none"> -Kognitive strategier (innarbeide rutiner, målsettinger). -Finne støttende miljøløsninger (tilgjengelighet, utstyr, sosial support). -Motivasjon (bli uavhengig, være en rollemodell, få selvbylde som fysisk aktiv, bli del av et sosialt nettverk). -Nye referanserammer (lære kroppen å kjenne på nytt etter skaden).

Idrett for alle?

Tabell 7, side 3 / 4: Nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet				
<i>Prerequisites for carrying out physiotherapy and physical activity – experiences from adults with cerebral palsy.</i>	2007	Sandstrom, K. m.fl.	<p>Land: Sverige.</p> <p>N: 22 personer med CP, 35-68 år.</p> <p>Metode: intervju.</p>	<p>Beskrivelse av forutsetningene for gjennomføring av fysioterapi og fysisk aktivitet.</p> <p>5 aspekter identifisert: Være morsomt, gi effekt, være forståelig, være integrert i dagliglivet og støttende og kompetente fagfolk.</p> <p>Fysioterapeuter med oppmerksomhet på livssituasjonen i kombinasjon med god forståelse og kunnskap om CP kan legge til rette for livslang fysisk aktivitet.</p>
<i>Tillgänglighet för rörelsehindrade i Halmstad kommun. En undersökning av sju träningsanläggningar.</i>	2007	Sjöholm, M.	<p>Land: Sverige.</p> <p>N: 7 treningssentre.</p> <p>Metode: observasjon og oppmåling.</p>	<p>3 av 7 treningssentre har handikapparkering. Entreer, inngangsdører og nødutganger mangelfulle. Unødvendig høye terskler, trangt mellom treningsmaskinene og få benker å hvile på.</p> <p>Tilgjengeligheten er sterkt varierende; i snitt lav til middels høy.</p>
<i>Incomplete spinal cord injury, exercise and life satisfaction.</i>	2009	Lannem A.M. m.fl.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: 68 personer med ryggmargsskade.</p> <p>Metode: spørreskjema.</p>	<p>68 % driver regelmessig fysisk aktivitet en eller flere ganger i uka.</p> <p>Deltakerne som trener regelmessig en gang i uka eller mer skåret signifikant høyere på tilfredshet med livet og oppfattet fysisk form, men betydelig lavere på oppfattet treningsmestring enn de som var inaktive.</p>
<i>Factors associated with physical activity among young adults with a disability.</i>	2010	Saebu, M. & M. Sørensen.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: 327 funksjonshemmede, 18-30 år.</p> <p>Metode: spørreskjema.</p>	<p>Undersøkelse av total fysisk aktivitet og relativ betydning av funksjon og funksjonshemming, miljømessige og personlige faktorer for funksjonshemmedes fysiske aktivitet.</p> <p>Personlige faktorer har størst betydning: være indre motivert og ha selvbilde som en aktiv person. Personer med ervervet funksjonshemming er mer aktive enn de med medfødt. Når det gjelder omgivelser har tilbud i nærmiljøet påvirkning på fysisk aktivitetsnivå.</p>

Tabell 7, side 4 / 4: Nordiske studier om funksjonshemmede og fysisk aktivitet				
Styrketraining för alla	?	Blomqvist, S. m.fl.	<p>Land: Sverige.</p> <p>N: 19 rullestolbrukere, 15-63 år.</p> <p>Metode: testing av treningsapparat (spørreskjema, videofilming og biomekanisk analyse).</p>	<p>Undersøkelse av styrketreningsapparater (fra 6 leverandører) ut fra rullestolbrukeres behov.</p> <p>Forsøkspersonenes behov: sitte stabilt, trene selvstendig, lett kople seg løs etter trening og lett nå tak i handtak.</p> <p>Av 12 apparat som ble testet var ingen tilfredsstillende på alle moment.</p> <p>Behov for å sette opp kriterier og en standard slik at innkjøpere kan kjøpe det beste treningsapparatet. En slik ordning kan føre til at leverandører vil sette fokus på funksjonshemmedes behov.</p>

Tabell 8: Nordiske studier om funksjonshemmede og rehabilitering.

Tabell 8, side 1 / 4: Nordiske studier om funksjonshemmede og rehabilitering.				
Tittel	År	Forfatter	Utvalg/design	Resultat
<i>Fysisk aktivitet i hjemmemiljøet etter et fire ukers treningsopphold ved Beitostølen helsesportssenter. En undersøkelse som omfatter enogtyve tidligere klienter.</i>	1985	Skaug, H.N.	Land: Norge. N: 21 brukere på Beitostølen Helsesportssenter. Metode: intervju.	Etter oppholdet hadde klientene nesten gjennomført dobbelt så stor treningsmengde som før. Oppholdet hadde betydning for hvilke aktiviteter klientene valgte å fortsette med. Hadde deltatt i færre aktiviteter og gjennomført mindre trening enn planlagt.
<i>Fysisk aktivitet og selvpoppfatning. En undersøkelse av fysisk funksjonshemmedes selvpoppfatning før og etter et rehabiliteringsopphold ved Valnesfjord helsesportssenter.</i>	1997	Mikalsen, H.K.	Land: Norge. N: 52 brukere på Valnesfjord Helsesportssenter. Metode: spørreskjema.	Den totale selvpoppfatningsindeksen hadde signifikant positiv endring fra pre-test til post-test. Sosial selvpoppfatning: subgrupper av utvalget viste endring. Fysisk selvpoppfatning: utvalget som helhet viste endring, og subgrupper spesielt. Emosjonell selvpoppfatning: ingen endring. Den kvalitative undersøkelsen dokumenterte overveiende positive opplevelser/erfaringer.
<i>Å leve med en funksjonshemming. Funksjonshemmede, rehabilitering, fysisk aktivitet og psykisk helse.</i>	2002	Bredahl, A.M.	Land: Norge. N: 340 brukere på Beitostølen Helsesportssenter. Metode: individuelle samtaler med psykolog.	Sammenhengen mellom mennesker med fysiske funksjonshemninger, fysisk aktivitet og psykisk helse. Deltar på aktiviteter og mestrer fordi det skjer i en setting med andre funksjonshemmede. Gjennom fysisk aktivitet kan man oppleve å bli konfrontert med egen begrensning. Å mislykkes kan også ha sin funksjon (kjenne sin egen grense, innse sin situasjon).
<i>Friluftsliv og fysisk funksjonshemming. En undersøkelse av kropp og sosialisering i friluftsliv på barnegruppa ved Beitostølen Helsesportssenter.</i>	2003	Gundersen, R.	Land: Norge. N: 3 ansatte og 4 brukere, 10-11 år på Beitostølen Helsesportssenter. Metode: intervju og observasjon.	Anvendelse av friluftsliv for barn med fysiske funksjonshemninger med vekt på sosiale og kroppslige aspekter. Deltakernes opplevelse av kroppen er av betydning for hvordan de opplever aktivitetene, naturen og seg selv i forhold til andre. Tilrettelegging er avgjørende for å oppleve kroppen på en god måte, men kan også tydeliggjøre funksjonshemmingen.

Tabell 8, side 2 / 4: Nordiske studier om funksjonshemmede og rehabilitering.				
<i>Idræt på hospitalet.</i>	2005	Nefling, M. M. & A.M. Kissow.	<p>Land: Danmark.</p> <p>N:26 pasienter og 6 fra personalet.</p> <p>Metode: intervju.</p>	<p>Undersøkelse av pasienter som deltar i idrettsaktivitet 2 ganger i uka utenom behandling.</p> <p>Opplever det sosiale som svært viktig og trening som en meningsfull bruk av tid. Utvikler ferdigheter de kan bruke i andre sammenhenger. Kommer i god form og opplever kroppen som noe positivt. Gir inspirasjon til videre aktivitet.</p>
<i>Familieopphold ved Valnesfjord Helsesportssenter 2004-2006.</i>	2007	Bliksvær, T. & H. Gjertsen.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: 20 familier på opphold. Foreldre/foresatte, formelt/uformelt nettverk og ansatte.</p> <p>Metode: intervju (gruppe, individuelle), interne evalueringsskjema.</p>	<p>Målsettingen har vært å motivere familiene til et mer aktivt liv og å styrke samhandlingen i nettverket rundt familiene.</p> <p>Familiene beskriver sine erfaringer fra oppholdet som positive: har hatt stort utbytte.</p> <p>Har i mindre grad klart å styrke samhandlingen i nettverket, men har fått kunnskap om hva som er viktig for å kunne klare å få nettverket med.</p>
<i>Beitostølen Helsesportsenter prosjektrapport "Aktiv rehabilitering i fellesskap".</i>	2007	Nyquist, A. & A. Hoberg.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: Barn/ungdom, 6 - 18 år og deres foreldre som er tilknyttet Lokalmiljømodellen. 73 barn/ foreldre prioritering av aktivitets-/målområder, 47 foreldre gjennomføring av ettermøter.</p> <p>Metode: Individuell kartlegging før opphold på BHSS og gjennomføring av COPM (Canadian Occupational Performance Measure).</p>	<p>Rundt 50 % opplever at det har skjedd en positiv endring fra oppholdet starter til ca 3 måneder etter oppholdet.</p> <p>Den positive endringen gjelder både hvordan barnet utfører selve aktiviteten og hvor fornøyd de er med utførelse av den samme aktiviteten.</p>

Idrett for alle?

Tabell 8, side 3 / 4: Nordiske studier om funksjonshemmede og rehabilitering.				
<i>Sluttrapport Støttekontakt-fritidsassistentprosjektet 2005 – 2006.</i>	2008	Djupvik, J.J. m.fl.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: 13 funksjonshemmede, 7-14 år, kursdeltakere, foreldre/ ledsagere og kommunalt ansatte.</p> <p>Metode: akselerometer, spørreskjema og gruppeintervju. Observasjoner og referater fra møter og kontakter med kommunene.</p>	<p>STØFRI-prosjektet: mål om mer aktivitet på fritida til barn og ungdom med funksjonsnedsettelse ved å øke kompetansen til støttekontakter og fritidsassistenter om fysisk aktivitet.</p> <p>Akselerometer: for dårlige målinger.</p> <p>Ulik oppfatning om det er blitt økt aktivitet på fritida. Selv om det ikke har gitt mer aktivitet på fritida, opplever de et større fokus på støttekontakter og fritidsassistenter som viktige bidragsyttere til mer aktivitet.</p>
<i>Comprehensive rehabilitation at Beitostølen Healthsports Centre : Influence on mental and physical functioning.</i>	2008	Røe, C. m.fl.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: 228 pasienter første gang, etter 3 måneder 174 pasienter.</p> <p>Metode: spørreskjema Medical Outcome Study Short Form 12 (SF-12).</p>	<p>Undersøkelse av mental og fysisk funksjon av pasienter på Beitostølen Helse- og idrettsenter og om rehabilitering gir noen effekt.</p> <p>Pasientene fungerer bedre mentalt og fysisk under oppholdet. Størst forbedring for de som bor i urbane strøk og som har smertefull muskellidelse. Størst mental forbedring for kvinner.</p>
<i>Idrettspsykologi & fysisk aktivitet og funksjonshemming. "Hvordan utvikler forholdene mellom motivasjonelle variabler (Selvbestemmelsesteori), aktivitetsnivå og vekt seg gjennom et opphold ved Valnesfjord Helse- og idrettsenter?"</i>	2008	Sollund, B.F.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: 43 brukere ved Valnesfjord Helse- og idrettsenter med BMI >25.</p> <p>Metode: spørreskjema.</p>	<p>Autonomistøtte fra personell tilknyttet gruppene ved Valnesfjord Helse- og idrettsenter virket positivt på autonom motivasjon på sikt.</p> <p>Ved oppstart: sammenheng mellom autonom motivasjon og troen på å mestre en livsstilsendring. Denne ble sterkere underveis i prosjektet. De som fullførte prosjektet scorete høyere på troen på en livsstilsendring.</p>
<i>Peers as Resources for Learning: A Situated Learning Approach to Adapted Physical Activity in Rehabilitation.</i>	2008	Standal, Ø.F. & E. Jespersen.	<p>Land: Norge.</p> <p>N:</p> <p>Metode: observasjon og intervju.</p>	<p>Rullestolkurs for å lære å håndtere rullestolen og fysisk aktivitet.</p> <p>Peer læring i tillegg til ferdigheter og teknikk for å forstå situasjonen som rullestolbrukere. Samfunnet som blir etablert mellom deltakerne fungerer som et kritisk korrektiv til fagfolkens rådgivning.</p>

Tabell 8, side 4 / 4: Nordiske studier om funksjonshemmede og rehabilitering.				
<i>Relations of meaning. A phenomenologically oriented case study of learning bodies in a rehabilitation context.</i>	2009	Standal, Ø.F.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: observasjon av 20 pasienter, 26-60 år, intervju med 8 pasienter, 2 rådgivere og 2 fagfolk.</p> <p>Metode: observasjon og intervju.</p>	<p>Rullestolkurs: lære teknikk og fysisk aktivitet.</p> <p>Ervervet funksjonshemming kan forstås som tap eller sammenbrudd i kroppslige vaner, kan forstås som et gestaltskifte som innebærer en omorganisering av figurbakgrunnsfiguren, slik at kroppen blir objektet som oppmerksomheten retter seg mot, samtidig som den praktiske omgangen med omverdenen forsvinner i bakgrunnen.</p> <p>Tre sentrale tema fram: ”å få en målestokk”, ”hjula er skoene mine” og ”forstå strevet mitt”.</p> <p>Gjensidige relasjoner er en drivkraft for læring. Gjenvinne vanene til kroppen.</p>

Tabell 9: Nordiske studier om funksjonshemmede og idrett.

Tabell 9, side 1 / 5: Nordiske studier om funksjonshemmede og idrett.				
Tittel	År	Forfatter	Utvalg/design	Resultat
<i>Livskvalitet-normalisering-integrering-holdninger. 7 idrettsutøvere med funksjonshemninger`s syn på egen situasjon i idretten.</i>	1994	Skurdal, H.	Land: Norge. N: 7 funksjonshemmede utøvere. Metode: intervju.	Idrett har stor betydning for utøvernes livskvalitet. Ikke spesielt opptatt av integrering og holdninger, men enighet om at alle idrettstilbud burde gjelde for alle. Fysisk utforming større hinder enn holdninger.
<i>Studie av rekruttering til lag/klubber som organiserer fysisk aktivitet for fysisk funksjonshemmede.</i>	1995	Engelien, H. m.fl.	Land: Norge. N: postenquete: 20 lag/klubber i Oslo- og Akershus Handikap-idrettskrets, intervju: 2 av lagene/klubbene. Metode: postenquete og intervju.	De fleste lagene/klubbene kan tilby aktivitetstilbud til alle aldersgrupper. Det er likevel få som ønsker å rekruttere personer under 12 år. Lag/klubber som bruker personlig kontakt som et tiltak for å rekruttere nye medlemmer får best resultater.
<i>Motivation and coping with stress inn Olympic and Paralympic athletes.</i> Består av 5 ulike artikler.	1997	Pensgård, A.M.	Land: Norge. N: <u>Spørreskjema:</u> Norske utøvere i OL 1994 (69) og Paralympics 1994 (30) + fotballkvinner fra OL 1996 (test 1: 19, test 2: 15). <u>Intervju:</u> Norske utøvere i OL 1994 (6) og paralympics 1994 (4). Metode: spørreskjema og intervju.	Utøverne opplevde stress når konkurranser nærmet seg, treneren ble rapportert å være en viktig kilde til stress-> relatert til lav oppfatning av kontroll. I prestasjonsorientert klima ble treneren ansett å være en kilde til stress, særlig blant utøvere med relativt lav oppfatning av evne. De oppgave- /lav ego-orienterte utøverne benyttet mer problemløsende strategier enn de ego-orienterte. Det var like resultater mellom utøvere med og uten funksjonshemninger når det gjaldt motivasjon og mestringsstrategier. De motiverende prosessene ble endret når utøverne nærmet seg en stor konkurranse. Det syntes å være en nedgang i oppgaveorientering og mestringsklima, mens prestasjonsklimaet økte. Høy oppgaveorientering var korrelert med høy oppfatning av kontroll.
<i>Døve i en hørende idrettsverden.</i>	1999	Wroldsen, S.E.	Land: Norge. N: 158 døve. Metode: spørreskjema og intervju.	Kartlegging av hørselshemmede barn og ungdoms idrettslige aktivitet i idrettslag for hørende/egne idrettslag for døve. De fleste valgte hørende idrettslag, men hadde vanskelig for å fungere sosialt. Flere har meldt seg inn i døvelag etter hvert eller lagt opp. Ble godt mottatt i ordinære lag, men entusiasmen dalte etter hvert.

Tabell 9, side 2 / 5: Nordiske studier om funksjonshemmede og idrett.				
<i>Conceptions of children and adolescents with physical disabilities about their participation a sports programme.</i>	2002	Kristen, L. m.fl.	<p>Land: Sverige.</p> <p>N: 20 funksjonshemmede barn og unge.</p> <p>Metode: intervju.</p>	Hvorfor funksjonshemmede barn og unge deltar i idrett: få nye venner, læring, styrke sin fysikk, være noen, oppleve naturen og ha det gøy.
<i>Möjligheten till motion och fysisk aktivitet – lika för alla?</i>	2003	Riksidrotts förbundet.	<p>Land: Sverige.</p> <p>N: funksjonshemmede. Spørreskjema: 488, intervju: 5, fokusgrupper: 17(deltakere), dybdeintervju: 10.</p> <p>Metode: spørreskjema og intervju (fokusgrupper og dybdeintervju)</p>	<p>Muligheten til fysisk aktivitet er dårligere for funksjonshemmede.</p> <p>De vanligste mosjonsformene: gåturer, sykling, styrketrening, gym/aerobic, svømming og vanngymnastikk.</p> <p>Etterlyser mer informasjon og fokus på rekruttering. Mange funksjonshemmede har dårlige erfaringer med fysisk aktivitet fra skolen.</p> <p>Barrierer for deltakelse: transport, tilgjengelighet, ledsagere, tid og dyrt spesialutstyr.</p> <p>Motivasjon for idrett: holde seg i form, ha det morsomt, ha det bra og for rehabilitering.</p> <p>Få funksjonshemmede konkurrerer, og det er vanskelig å få i gang lag.</p>
<i>”Opplevde holdninger fra signifikante andre, identitet og grad av integrasjon, hos utøvere med en funksjonshemming på rekrutt- og landslag i Norges skiforbund”</i>	2003	Strand, G.H.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: 17 funksjonshemmede alpinister og 16 funksjonshemmede langrennsløpere.</p> <p>Metode: spørreskjema.</p>	<p>Større grad av idrettsfokuserte holdninger enn omsorgsfokuserte holdninger hos signifikante andre.</p> <p>Ingen sammenheng mellom opplevelse av omsorgsfokuserte holdninger og mindre idrettsfokuserte holdninger.</p> <p>Informanter med omsorgsfokuserte holdninger identifiserer seg i større grad med rollen som funksjonshemmet enn de som opplever idrettsfokuserte holdninger.</p> <p>Signifikante andre positiv holdning til integrering og assimilering. Informanter med større tilpasningsbehov opplever at signifikante andre er mer positive til segregering.</p> <p>Over 90 % har sterkere tilknytning til rekrutt-/landslag enn til lokal skiklubb, ikke alle er tilknyttet lokal skiklubb, over 40 % trener alene.</p>

Idrett for alle?

Tabell 9, side 3 / 5: Nordiske studier om funksjonshemmede og idrett.				
<i>"I try to be as athletic like, forget the other side of me" – Construction of elite female wheelchair athletes` identities.</i>	2004	Wickman, K.	<p>Land: Sverige.</p> <p>N: 5 kvinnelige elite rullestolkjørerere.</p> <p>Metode: intervju.</p>	<p>Opplever at fokus settes på funksjonshemning i stedet for idretten.</p> <p>Ser seg selv først og fremst som idrettsutøvere.</p> <p>Idretten har gitt mulighet til å reise, få sosial kontakt med andre og å se seg selv som en eliteutøver.</p>
<i>"Shit, jag kan också lyckas" Om genus, funktionshinder och idrottande kroppar.</i>	2007	Apelmo, E.	<p>Land: Sverige.</p> <p>N: 25 (fysisk og psykisk funksjonshemmede), 10-15 år + 2 trenere.</p> <p>Metode: deltakende observasjon og intervju.</p> <p>Pilotstudie for et større prosjekt.</p>	<p>Funksjonshemmede barn deltar i spontanidrett-> reglene kan endres. Grad av funksjonshemning har betydning, rullestolbrukere deltar mindre i spontanidrett.</p> <p>I skolen: avhengig av engasjert lærer som inkluderer.</p> <p>Trener både i klubber med funksjonshemmede og med funksjonsfriske. Idretten mangler mulighet til regelendring som spontanidretten har.</p> <p>Lagledere påpeker at lav rekruttering til handikapidrett skyldes at foreldre overbeskytter sine funksjonshemmede barn, spesielt jenter.</p> <p>Å være kvinne i tillegg til funksjonshemmet er en økt belastning i idrettskonteksten, å være innvandrere i tillegg øker belastning ytterligere.</p> <p>Idrettens funksjon: forbedret fysisk form, følelse av frihet og selvsikkerhet og sosial funksjon.</p>
<i>Tilrettelegging av idrett for personer med funksjonshemninger. Kartlegging av forholdene basert på en studie av tilgjengelighet til anlegg, transportordninger og ledsagertjenester i Nordre Aker Bydel.</i>	2007	Jacobsen, K.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: intervju: 6 representanter fra offentlig sektor og idrettssektoren. Spørreskjema: 17 idrettsledere.</p> <p>Metode: spørreskjema og intervju.</p>	<p>Langt fra målet om å gi fullverdig tilbud: idrettsanlegg, transportordninger og ledsagere. Likevel nærmer prosessen seg sakte målet om total delaktighet i idretten.</p> <p>Praktiske tiltak for å følge opp målet om idrett for alle er for svake.</p> <p>Behov for: informasjon om transportordninger og ledsagertjenester, kunnskap blant idrettsledere og holdningsskapende arbeid.</p>

Tabell 9, side 4 / 5: Nordiske studier om funksjonshemmede og idrett.				
<i>Fysisk funksjonshemning og idrett som sosial arena. En undersøkelse av unge med funksjonshemning og opplevelse av idrett som sosial arena sammenlignet med funksjonsfriske jevnaldrende.</i>	2007	Rotevatn, A.M.	Land: Norge. N: 2 utøvere med funksjonshemning, 2 funksjonsfriske utøvere og en trener. Metode: intervju.	Funksjonshemmede: idretten er en arena hvor de trives, opplever tilhørighet, sosial aksept og sosial mestring. I motsetning til funksjonsfriske utøvere representerer ikke idretten et jevnalderssamvær de tar med seg på andre arenaer. Trener tror funksjonshemmedes trivsel er relatert til sportslig framgang. Funksjonsfriske tror trivselen er relatert til å mestre "noe".
<i>Genus och funktionshinder: Några nedslag i forskningen kring handikappidrott.</i>	2007a	Wickman, K.	Land: Sverige. N: Metode: litteraturstudie	Idretten en kontekst hvor sosiale verdier reproduseres og utfordres. Media forsterker stereotypier om funksjonshemning: idrett for funksjonshemmede er mye funksjonshemning og lite idrett. Vanskeligere for funksjonshemmede kvinner enn funksjonshemmede menn og funksjonsfriske kvinner å bli sosialisert til idrett.
<i>The discourse of able-ism – gendered wheelchair athletes in the Swedish sports media</i>	2007b	Wickman, K.	Land: Sverige. N: 71 artikler fra Sydney Paralympics 2000. Metode: medieanalyse.	Normalitet i sportsmedia: funksjonsfrisk mann. Funksjonshemmede blir konstruert som "noe annet". Funksjonshemmede: annenrangs utøvere og outsiders.
<i>"I do not compete in disability": How wheelchair athletes challenge the discourse of able-ism through action and resistance.</i>	2007c	Wickman, K.	Land: Sverige. N: 5 mannlige og 4 kvinnelige rullestolkjørere. Metode: intervju.	Ønsker adgang til diskursen om "able-ism". Gjør andre funksjonshemmede til "de andre" og ønsker slik å fremstille seg selv som normal. Ser sin egen kropp som kontrollert, sterk og dyktig gjennom idrettsdeltakelsen.
<i>Holdninger til funksjonshemmede i Norge 1999-2005.</i>	2008	Borg, E.	Land: Norge. N: ca. 4000 over 15 år i befolkningen. Metode: telefonintervju og spørreskjema.	Undersøkelse for å kartlegge holdninger til funksjonshemmede. Bør funksjonshemmede tilpasse seg den vanlige idretten?: 66 % er helt uenig, 27 % er delvis uenig. Må idretten endre sine tilbud slik at de passer for funksjonshemmede?: 45 % helt enig, 30 % delvis enig. De siste årene har folk heller blitt mer negativt innstilt til funksjonshemmede enn omvendt.

Idrett for alle?

Tabell 9, side 5 / 5: Nordiske studier om funksjonshemmede og idrett.				
<i>Media coverage og Paralympic Sport: an athletes` perspective.</i>	2008	da Silva, C.	<p>Land: utøvere fra Portugal, Danmark og Sør-Afrika.</p> <p>N: 5 funksjonshemmede utøvere.</p> <p>Metode: intervju.</p>	<p>Hvordan utøvere opplever mediadekningen av Paralympics.</p> <p>Ønsker dekning på idrett og ikke funksjonshemming.</p>
<i>Det goda livet. Betydelsen av idrott och fysisk aktivitet för ungdom med funktionsnedsättning. En fallstudie.</i>	2009	Godal, L.	<p>Land: Norge/Sverige.</p> <p>N: 1 ungdom + hans mor.</p> <p>Metode: casestudie med intervju.</p>	<p>Undersøke betydningen av idrett og fysisk aktivitet for funksjonshemmede ungdommer.</p> <p>Være en del av noe, kjenne seg kompetent og utnytte sitt potensial, helse (viktigere med psykisk enn fysisk), glede og velbefinnende og å ha noe å bygge videre på.</p>
<i>“Vi er jo vanlige mennesker, bare at vi mangler en fot.” Normalitet og avvik i diskurser om funksjonshemmede idrettsutøvere.</i>	2009	Elnan, I.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: 6 funksjonshemmede toppidrettsutøvere.</p> <p>Metode: intervju.</p>	<p>Funksjonshemmede kategoriseres som avvikende og annenrangs i idrettskonteksten.</p> <p>Konsekvenser av kategoriseringene: blir møtt med holdninger og behandlet i tråd med stigmatiserende stereotypier. Erfares blant annet gjennom organisering av idretten og mediefremstilling.</p> <p>Håndtering av kategoriseringene: aksept og selvregulering eller gjennom 5 normaliseringsstrategier: fremvise den funksjonshemmede kroppen så lik en forventet idrettskropp som mulig, drive idrett etter prestasjonsmål, bruke symboler på prestasjonsidrett, valg av idrettsgren og stereotypifisere andre med større funksjonshemninger.</p>
<i>Fysisk aktivitet og idrett – en pilotstudie av utviklingshemmedes fysiske aktivitet.</i>	2009	Ingebrigtsen, J.E. & N.P. Aspvik	<p>Land: Norge.</p> <p>N: spørreskjema: 25 utviklingshemmede, 13-50 år, aktivitetsmåler 31 utviklingshemmede, 13-50 år.</p> <p>Metode: spørreskjema og aktivitetsmåler (Actigraph).</p>	<p>Informantene er mer aktive enn gjennomsnittet for den voksne befolkningen i Norge. Studien viser store individuelle forskjeller i aktivitetsnivå, både på trening og ellers i uken.</p> <p>De utviklede måle metodene er egnet for denne målgruppen.</p>

Tabell 10: Nordiske studier om funksjonshemmede og integrering i idrett.

Tabell 10, side 1 / 4: Nordiske studier om funksjonshemmede og integrering i idrett.				
Tittel	År	Forfatter	Utvalg/design	Resultat
<i>Hvordan stiller ordinære idrettslag/foreninger i Vefsn kommune seg til å gi funksjonshemmede et aktivitetstilbud i sitt lag/forening?</i>	1995	Albrektsen, L. m.fl.	Land: Norge. N: 11 foreninger/ idrettslag + Vefsn helsesportslag. Metode: intervju.	Mange lag/foreninger var positive til å gi funksjonshemmede aktivitetstilbud. Få hadde erfaring med aktivitet for funksjonshemmede. Noen ønsket å gi tilbud innenfor allerede eksisterende tilbud, mens andre ønsket å opprette egne grupper.
<i>Totalidrettstilbud. En utredning av organisert fysisk aktivitet i ordinære særforbund, idrettskretser, fylker og interesseorganisasjoner/ idrettsorganisasjoner for funksjonshemmede.</i>	1995	Land, A.K.	Land: Norge. N: 27 særforbund, 12 idrettskretser, 15 idrettskonsulenter, 24 fylkeslag i FFO, 28 lag på sentralt plan i og utenfor FFO. Metode: spørreskjema.	18 av 27 særforbund ga tilbud til funksjonshemmede. Særforbundene var tilfreds med samarbeidet med NIF, NHIF, idrettskretsen og interesseorganisasjoner, men ønsket mer økonomisk støtte og at det ble opprettet et samarbeidsorgan for funksjonshemmede. Av interesseorganisasjoner ga 6 av 24 fylkeslag og 8 av 28 på sentralt plan tilbud. De som ikke ga tilbud så i større grad integrering som en løsning.
<i>Rapport 1998- Integrering</i>	1998	Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund.	Land: Norge. N: Metode: beskrivelse av tilstand i forhold til målsetting.	Ny avtale med 6 særforbund om ansvar for funksjonshemmede. Etablert midlertidige prosjektstillinger i 9 idrettskretser. Grunnlaget er lagt og man har gjort seg både positive og negative erfaringer. Øremerking av midler fungerer som klar motivasjon. Må avgjøre hva begrepet integrering rent praktisk betyr.
<i>Evalueringsprosessen i norsk idrett. Rapport del 1: Status vår 1999.</i>	1999	Sørensen, M. m.fl.	Land: Norge. N: Intervju: 20 særforbund (35 personer), 19 idrettskretser (35 personer), 12 fra NFI, 5 funksjonshemmede utøvere. Spørreskjema: 728 ledere i klubber, 120 døve over 18 år, 137 tingdelegater på tinget hvor NFI ble dannet, 73 personer i særforbund. Metode: intervju og spørreskjema.	Forskjellen på mål (integrasjon) og prosess (integrering) må avklares. Gi kunnskap om midler som kan tas i bruk i prosessen. Tydeligere informasjon om prosessen utover i organisasjonen. Stort behov for kompetansebygging. Bør satses på valgfrihet og brukerstyring i beslutningsprosessene.

Idrett for alle?

Tabell 10, side 2 / 4: Nordiske studier om funksjonshemmede og integrering i idrett.				
<p><i>Evaluering av integreringsprosessen i norsk idrett. Rapport 2: 1999-2003. Delrapport 1: Sammendrag og resultater.</i></p>	2003a	Sørensen, M. m.fl.	<p>Land: Norge.</p> <p>N: Intervju: 9 fra NFI, 14 integreringskonsulenter, 5 funksjonshemmede utøvere, 5 personer i/utenfor NIF.</p> <p>Spørreskjema: 36 særforbund uten formell tilknytning til integreringsprosessen (56 personer), særforbund involvert i integreringsprosessen: om generelle forhold; 16, om faktiske forhold; 19, 33 særiddrettskretser, 17 idrettskretser, 209 klubb/lagledere, 396 utøvere, fra integrert NM på ski: 23 utøvere og 5 arrangører.</p> <p>Metode: intervju og spørreskjema.</p>	<p>Generell positiv holdningsendring til funksjonshemmede.</p> <p>Mest sentrale utfordringer:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Klarere mål og begrepsbruk: hva skal man gjøre og hvor skal man. -Veivalg; basere integreringsprosessen på systematisk kompetansebygging eller tilfeldig frivillig kompetanse? -Utvikle bedre organisatoriske løsninger.
<p><i>Evaluering av integreringsprosessen i norsk idrett. Rapport 2: 1999-2003. Delrapport 2: Særforbund og kretser.</i></p>	2003b	Sørensen, M. m.fl.	<p>Land: Norge.</p> <p>N:</p> <p>Intervju: 10 fra NFI, 14 integreringskonsulenter, 5 funksjonshemmede utøvere, 5 personer i/utenfor NIF.</p> <p>Spørreskjema: 36 særforbund (56 personer), 396 klubber/lag, 290 utøvere, fra integrert NM på ski: 23 utøvere og 5 arrangører.</p> <p>Metode: intervju og spørreskjema.</p>	<p>I særforbund: ulik grad av aktivitet for funksjonshemmede. Økonomiske tilskudd er viktig for engasjement.</p> <p>Ordinæriddrett og idrett for funksjonshemmede må tilpasse seg hverandre. Høy forventning om at funksjonshemmede må tilpasse seg.</p> <p>Ingen stor utvikling i integreringsprosessen fra 1999-2003. Funksjonshemmede tilpasset den vanlige idretten blir best ivaretatt. Flere særkretser må få integreringsprosessen bedre forankret.</p>
<p><i>Evaluering av integreringsprosessen i norsk idrett. Rapport 2: 1999-2003. Delrapport 3: Idrettskretser, klubber/lag og utøvere.</i></p>	2003c	Sørensen, M. m.fl.	<p>Samme som Sørensen, M. m.fl 2003b.</p>	<p>Idrettskrets: 15 har korttids- eller langtidsplaner. Integreringskonsulenter er sentrale i arbeidet. Lag/klubber: 60 % mener integreringsvedtaket ikke har berørt dem. Utøvere: prosessen må fortsette.</p>

Tabell 10, side 3 / 4: Nordiske studier om funksjonshemmede og integrering i idrett.				
<i>Evaluering av integreringsprosessen i norsk idrett. Rapport 2: 1999-2003. Delrapport 4: Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund.</i>	2003d	Sørensen, M. m.fl.	Samme som Sørensen, M. m.fl 2003b.	Integreringsprosessen oppleves som viktig og riktig, men blir drevet fram for fort. Mangel på utredning av konsekvenser av integreringsvedtaket i utgangspunktet og underveis. Kompetanseutvikling oppleves som mindre vellykket. Manglende tydelighet i forhold til vilje og prioritering i signalene fra NIF og Olympiatoppen. Intensjonen om å ikke endre eksisterende tilbud før de er erstattet av nye er brutt.
<i>Evaluering av integreringsprosessen i norsk idrett. Rapport 2: 1999-2003. Delrapport 5: Kompetanse.</i>	2003e	Sørensen, M. m.fl.	Samme som Sørensen, M. m.fl 2003b.	<u>Særforbund</u> : noen har for lite, mens andre har fått spisskompetanse. Manglende kompetanse i organisasjonen generelt. <u>Særkretser</u> : vurderer sin kompetanse høyere enn særforbundene. <u>Idrettskretser</u> : formell kompetanse meget høy, om funksjonshemmede lav. <u>NFI</u> : kompetansesiden ikke tilfredsstillende utviklet. Utfordring til NIF: skal integreringsprosessen baseres på systematisk kompetanseoppbygging, eller tilfeldig frivillig kompetanse?
<i>Organisering av skiidrett for funksjonshemmede. En studie av arbeidet med integreringsprosessen av funksjonshemmede i Norges Skiforbund.</i>	2004	Bakke, T.A.	Land: Norge. N: 16 ansatte og tillitsvalgte i NSF. Metode: dokumentanalyse og intervju.	Arbeidet i NSF sentralt: todelt; toppidrett fremmes mens breddeidrett fremmes av skikretser og klubber. Skikretsene er avhengig av frivillig engasjement. Skikretsene synes samarbeidet med forbundet sentralt er lite tilfredsstillende.
<i>Funksjonshemmedes idrett og integreringsprosessen i idrettskretsene i Østfold, Oslo og Akershus 10 år etter at Idrettstinget i 1996 sa ja til integrering av funksjonshemmede i norsk idrett. En situasjonsrapport.</i>	2006	Kahrs, N.	Land: Norge. N: 8 som arbeider med integrering på kretsplan og i NFI. Metode: intervju.	Ikke samtlige grupper funksjonshemmede har fått et tilbud. Må avklare hvilke grupper idretten skal nå. Vanskeligere å integrere personer med store funksjonshemninger. Rekruttering er vanskelig. NFI mangler strategi på hvordan fremme friluftsliv for funksjonshemmede.

Idrett for alle?

Tabell 10, side 4 / 4: Nordiske studier om funksjonshemmede og integrering i idrett.				
<i>Drøm eller virkelighet? Rapport fra Norges Handikapforbund Øst for prosjektet Idrett for alle- integrering av funksjonshemmede i norsk idrett.</i>	2006	Norges Handikap forbund Øst.	Land: Norge. N: ? Metode: dokument- analyse og intervju.	Prosessen med integrering må videreføres etter 2007. NIF må synliggjøre og definere hva idrett for funksjonshemmede er. Det må stilles stadig nye krav til særforbund og det som blir gjort må dokumenteres. Idrettskretsene må trekkes inn i større grad.
<i>Likestilling og mangfold i norsk idrett: -bedre med flere på banen!</i>	2008	Like- stillings- og diskrimi- nerings- ombudet.	Land: Norge. N: 24 særforbund, 6 idrettskretser og 43 idrettslag. Metode: intervju og dokumentanalyse.	Undersøkelse av likestilling i norsk idrett. Arbeidet i idrettskrets og særforbund varierende. Bevisstheten rundt integreringen høy i særforbund. For enkelte særforbund: vanskelig å få lag til å ta ansvar. Både særforbund og lag opplever ulike barrierer for integrering.
<i>Examining the perceptions and experiences of athletes with disabilities towards integration, as a part of the integration process in Norwegian Sports.</i>	2009	Gandhi, D.	Land: Norge. N: 6 funksjonshemmede utøvere. Metode: intervju.	Forskjeller og likheter mellom utøvere fra svømming og ski, fra 3 konkurransenivå. Konkurranser må bli mer profesjonelle. Ønsker mulighet til segregerte aktiviteter inntil funksjons- hemmede aksepteres som likeverdige. Eksponering kan bidra til holdningsendring. Barn bør integreres fra ung alder, eldre kan få segregerte tilbud (ikke alt i et stort steg). Manglende finansiering og medieoppmerksomhet. Føler seg som en minoritet-> behov for rekruttering. Tror valgfrihet er det beste.

ISBN 978-82-7570-223-2

Dragvoll allé 38 B
7491 Trondheim
Norge

Tel: 73 59 63 00
Fax: 73 59 66 24

 NTNU
Samfunnsforskning AS